

מלאכת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "קרח" (ובו ט' עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

"מתוך ההפיכה" (סיפור היסטורי מפעים מהעבר הלא רחוק)

פרק קי"ג "משא ומתן קשוח ביותר"

א) מחלוקת קרח שורש המידות.

איתא בפרשה (פ' ט"ז פס' א') **"ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן"**.

ובפרש"י: בן יצהר בן קהת בן לוי, ולא הזכיר בן יעקב, שביקש רחמים על עצמו שלא יזכר שמו על מחלוקתם, שנאמר בקהלם אל תחד כבודי. והיכן נזכר שמו על קרח? בהתייחסם על הדוכן בדברי הימים.

וצ"ב מה העניין לא להתייחס, והרי את מציאות היחס אי אפשר לשנות, ובפרט שרואים שבפועל בעניין היחוס בדברי הימים נמנה אחרי יעקב, הרי שיש לקרח שייכות עם יעקב אבינו.

וב"רנת יצחק" (להגאון רא"י סורוצקין שליט"א ראש ישיבת טעלו הביא את ה"אבן שלמה" (להגר"א ז"ע פ"א) ובו מבואר דכל החטאים מושרשים במידות, דהיינו המידות משפיעות שבעקבותן נשרשים חטאים מסוימים שהן תולדות המידות הללו, ובפ"ב שם כתב הגר"א דכלל המידות הם כעס התאוה והגאווה, שהן בעצם הקנאה התאוה והכבוד שמוציאים את האדם מהעולם, והקנאה והכבוד משולבים המה זה בזה.

ולמעשה מחלוקתו של קרח נבעה כולה מקנאה, על שנתקא באליצפן בן עוזיאל שנבחר להיות נשיא ולא הוא שהיה קודם לו במעמד ואלמלי הקנאה לא היה בא לחלוק על משה רבינו, שהרי אף הוא ראה במתן תורה שנתן את התורה לישראל מאת ה' והקב"ה מדבר עמו תמיד, אלא שלאחר שהשתרשה בו מידת הקנאה שגרמה לו למידת הגאווה שהוא זה שראוי להיות הנשיא וממילא הבחירה של משה באליצפן בן עוזיאל בטעות הייתה. ובה טעה לומר שעשה משה מפי עצמו ולא מפי הגבורה (שאם משה רבינו עושה כל דבר רק על פי ציווי הבורא, איך יעז לחלוק על זה גופא שהרי בזה הוא נחלק על הבורא יתברך אלא ודאי יש דברים שאינו עושה אלא על דעת עצמו רח"ל) וברגע שנכנסה בו הגאווה שכרוכה בקנאה הרי הביאתו גם לידי כעס חמור שמביא את האדם לחלוק על אלו שהרעו עמו, וזה הביא אותו לכך שיצא מן העולם בשל המחלוקת הזו.

וזהו שנאמר (פ"ד מאבות משנה כ"א) 'הקנאה התאוה והכבוד מוציאין את האדם מהעולם' הקנאה מדוברת בקנאה שקנא קרח במשה ואהרן. ובביאור הגר"א ציין שזה הולך על הכבוד, שהרי שורש מחלוקת קרח היה מן המידות הרעות של קנאה וכבוד, ושתיחן יחד הביאו אותו לחלוק על משה רבינו, דבלא גאווה אף אם הייתה לו מידת הקנאה לחוד לא היה מעז לצאת בכל הכוח לחלוק על משה רבינו שהרי מתבטל הוא כלפי משה רבינו, ולפיכך כדי לצאת חוצץ כנגד משה צריכים למידת הכבוד שיהיה לו את הכוח לחוש את עצמו "מאן דאמר" מול משה רבינו, ולזה צריכים המון עזות של כבוד ובלא זה אין מקום למחלוקת, ומאידך כבוד לחוד בלא קנאה לא היה מביא אותו לחלוק על משה, שהרי בלא מידת הקנאה אין את הכעס וההקפדה על המעשה שנעשה, נמצא שכרוכים הם זה בזה.

עוד כתב ב"אבן שלמה" דמידות הן לפי טבע הגוף, דהיינו מכוח טבעי הגוף נפעלות המידות הטובות והרעות בשל מזגיו הטובים או הרעים. וב"כלי יקר" [בפר' חיי שרה] כתב שהקנאה וכל המידות הטובות והרעות ששייכות לחומר הגוף מושפעות מההורים גופא שהם השותפים באדם (לבר הבורא) דג' שותפים באדם כדאיתא בגמ' בנדה (דף ל' ע"א) נמצא שהאבא והאמא מעבירים עם הכוחות והחלקים הגופניים גם את המידות שנובעים מכוח הכוחות הגופניים.

ועתה לפי"ז יובן שפיר מפני מה התפלל יעקב אבינו שלא יקרא שמו על מחלוקת קרח ועדתו, דהיינו שלא יאמרו שהמידות הרעות שהיו לקרח נובעים הם ממנו, ובאמת לא כן הוא, שהרי יעקב אבינו היה "תכלית השלימות" וברור שהוריש לבניו רק את המידות הטובות, ויש כוח לאדם מצד מידת הבחירה שלו להרשיע גם אם יש לו מידות טובות, שאם לא כן ניטלה כל הבחירה מהאדם, שהרי כל אדם מוכרח מכוח מזגיו הרעים שהושרשו בו ומושפע מהם לטוב ולמוטב, וא"כ בטלה ממנו כוח הבחירה.

אלא ודאי שלאדם יש את כל הכלים לגבור על אלו. וגם להיפך, אפילו אם יקבל את כל הכלים הנכונים והטובים לא מתבטלת ממנו האפשרות להרשיע. וכך כותב ב"אבן שלמה" גופא, דיש מי שנפשו טובה בטבע מידותיה ואף על פי כן הוא רשע. לפי"ז ברור שקרח היה צדיק גמור

(נראה לכאורה** דבא לומר דכאשר אדם מגיע למצב של חוטא בנפשו, הוא עושה דברים שאדם בעל בחירה יירתע מלעשותם כיון דיש לו דעת שקולה, אבל היכא דהרשיע מאד ניטלת ממנו כוח הבחירה. ולכאורה צ"ב דא"כ הוי כמו אונס, שהרי דעתו אינה שקולה? ברם באופן שלכתחילה היה אדם בר דעת נידון הוא על תחילת העניין, שיכול היה לפרוש ואין הוא נדון על שם סופו שאינו בר דעת, דע"כ כן דהרי הגמ' אומרת בסוטה דאין אדם חוטא אלא א"כ נכנסת בו רוח שטות א"כ הוא שוטה שפטור מכל המצוות אלא ודאי שנדון על הוא על תחילתו שהיה בר דעת, כן מטו בבית מדרשא מרבינו מרן הגר"ח הלוי שמואלביץ זצוק"ל).

וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זה? עינו הטעתו ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו ששמואל ששקול כנגד משה ואהרן, אמר בשבילו אני נמלט, וכ"ד משמרות עומדות לבני בניו, כולם מתנבאים ברוח הקודש שנאמר כל אלה בנים להימן, אמר כל הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני ואני אדום? לכך נשתתף לבוא לאותה חלוקה ששמע מפי משה שכולם אובדים ואחד נמלט, אשר יבחר ה' הוא הקדוש, טעה ותלה בעצמו, ולא ראה יפה, לפי שבניו עשו תשובה ומשה היה רואה ע"כ רש"י.

נראה דהיה חילוק גמור בין קרח ליתר בעלי המחלוקת, למעשה לאיש מהם לא הייתה שום הסמכה לסברא שיבחר לכהונה והלך במודעות שיש סיכוי קרוב לודאי שלא יבחר, דהרי לאף אחד מהם לא הייתה עינו שהטעתו לומר שיזכה, ומאי חזית שהוא יבחר כשיש מאתים חמישים ראשי סנהדראות מלבד קרח ואהרן, לפיכך הם נחשבים בגדר טיפשים שמוכנים לסכן את חייהם בסיכוי קלוש ביותר כל כך, אלא שעליהם אומר רש"י תירוץ שהם הרשיעו כל כך וניטלה מהם הבחירה, ובכה"ג ניטל שיקול הדעת לחלוטין. וצ"ע אם כל ראשי סנהדראות ניטלה מהם הבחירה, לא כ"ש יכולנו לומר כן על קרח שהיה המסית והמדיח, למה אותו תירוץ לא מיישב את השטות של קרח, אולי קרח מאותו טעם שהם איבדו את שפיות דעתם אף הוא איבד את שפיות דעתו ולפיכך הלך לאבדון בעיניים פקוחות? וצ"ב.

עוד צריך ביאור, שעליהם אומר רש"י דלא טיפשים היו, דהיינו שהם הפך החכמים משמע שמהם ניטלה החכמה ואילו קרח נותר פיקח גם לאחר מיכן, למה הם נעשו טיפשים ואילו קרח נותר באשר הוא פיקח ורק דיש לו סיבה מיוחדת במינה שהביאה אותו לעשות מעשה שאינו סותר את פיקחותו, כלומר כל ראשי הסנהדראות היו בגדר טיפשים בבירור שהלכו לעשות הקטרה אף שכמעט ברור שימותו (בפרט שמשה אמר להם שאהרן כבר נבחר ולא עומד לבחירה מחודשת וא"כ מהיכי תיתי שפקעה בחירתו שהייתה מקודם לכן, אלא א"כ נאמר שכיון שכפרו בנבואת משה וסברו שמשה רבינו עשה את הבחירה מעצמו, א"כ אפשר שגם אהרן עצמו אינו מובטח, אלא דא"כ יקשה, אולי לא האמינו בכל ההתראה של משה דמניין שימותו, אולי ישארו בחיים? ברם נראה דלאחר שבני אהרן נשרפו בהקריבם אש

מכוח הטבעים הטובים שהיו בו, אלא שהוא מצד עצמו בחר להרשיע (כי השחית את נפשו, ויתכן בשל אשתו הרעה, כפי שמובא במדרש שהיא לגלגה עליו שנתן שיעשו אותו קרח כדלעת אף שעשה כן לכל הלוויים מכל מקום סברה שקרח אינו צריך להסכים להיות ככולם, היא רצתה שלא ייכנע למשה רבינו אלא יעמוד על שלו, כי גם הוא מאן דאמר, בכך הכניסה בו את ארס הכפירה שפעפעה בו למרוד בנבואת משה רבינו. על כן תפילתו של יעקב אבינו הייתה שרק בייחוס לדוכן יקרא שמו עליו, שזה אומר שהוא יירש ממנו רק את המידות הטובות ולא יתייחס כלל למחלוקת, שלא יבואו לומר שאת המידות הרעות ירש גם מכוח יעקב אבינו ודפח"ח.

ומכל מקום צ"ע, מה ראה קרח להתקנא בנשיאותו של אליצפן שהיה רק אחד הנשיאים של לוי ולא נתקנא באלעזר נשיא הלוי ותפקידו היה חשוב יותר, שהיה גם סגן כהן גדול, ובסנהדרין (דף ק"י ע"א) איתא שאשתו של קרח אמרה לו, תא חזי מאי קעביד משה, דלבני אחוהי שוינהו סגני כהנא, למה א"כ לא נתקנא בכהונה הגדולה יותר? ואולי כיון שהיה בנו של אהרן שהיה גדול יותר אף שנטלו בניו תפקידים חשובים ביותר, מכל מקום עדיין לא ראה בכך את העוול שנעשה לו שמזה באה אליו הקנאה שהיא תוצאת הבחנה בחוסר השוויוניות. נשיאות אליצפן שהיה קטן האחים היא זו שפקחה כביכול את עיניו לראות שהחלוקה אינה ישרה, וכיון שכן כבר רוצה היה לבטל את הכל, ולא רק את סגן הכהונה חמד לעצמו אלא אף את הכהונה גדולה, ומה שהוזכר ברש"י שנתקנא בנשיאות אליצפן לומר שזה היה ה'טריגר' למחלוקת, אבל באמת כבר לא נתקנא רק בנשיאותו אלא רצה את הכל, ודו"ק היטב.

ב) החילוק בין הטיפשות של עדת קרח והפקחות של קרח.

איתא בפרשה (פר' ט"ו פס' ז') **"ותנו בהן אש ושימו עליהן קטורת לפני ה' מחר והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש רב לכם בני לוי"**

ובפרש"י: רב לכם בני לוי, הרבה אמרתי לכם, דברים המתקבלים על לב, דבר אחר, דבר גדול אמרתי לכם ולא טפשים היו שכך התרה בהם וקיבלו עליהם לקרב! * הם חטאו על נפשותם, שנאמר את מחתות החטאים האלה בנפשותם**.

(*כלומר: לפי הפירוש הראשון נראה דלא התרה בהם, אלא פנה אליהם בדברי טעם, שהרי כבר קיבלו חלק גדול ועל מה באים הם לעורר מחלוקת כאשר קיבלו חלק גדול יותר מהישראלים. אבל לפי הפירוש השני הוי לשון של התראה וכאן הוא מתרה להם שהתוצאות לא ישוערו ויפסידו את חייהם בשל זה, ועל זה תמה רש"י למה לא קיבלו את התראה החמורה הזאת)

יודע הוא שכולם ימותו בתורת וודאי ולא בתורת ספק, ואע"פ כן הלך לשחדם כדי שלא יפרשו מהמחלוקת והלא זה דבר נורא ואיום להבנה.

עוד נראה לומר על דרך האפשר. דקרח בטוח היה דמחלוקת שלו אינה מחלוקת שלא לשם שמיים, דאם הוי מחלוקת שלא לשם שמיים הרי יתכן שבניו יעשו תשובה ויחיו, אבל אם זו מחלוקת לשם שמים אין בזה תשובה, ולפיכך ממ"נ, אם בשל המחלוקת עליו להיאבד, יאבדו גם בניו שחלקו, שהרי כך היא תוצאת המחלוקת שכל מי ששותף בה כלה, ובמחלוקת לשם שמים אין תשובה ולפיכך אם הנבואה שלו אמת חייבים הם לחיות, והטעות שלו הייתה שיש כוח של תשובה גם במחלוקת כזו, וניתן להפריד בינו לבין בניו, וממילא הנבואה לא התבטלה כלל, ולא נגעה כלל אליו ודו"ק היטב).

(מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א)

ג) האם היה לעדת קורח דין עיר הנדחת?

וּתְבַלַּע אֶתְּם וְאֶת בְּתִיְהִם וְאֶת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקִרְחַן וְאֶת כָּל הָרְכוּשׁ (טז, לב)

כתב המשך חכמה: "ואת כל הרכוש. לא נאמר "ואת כל רכושם", משום דהיה בהם דין עיר הנדחת. לכן גם טף ונשים שלהם, כמו של העובדים, נהרגים, כמו שפסק הרמב"ם. וכן בני קרח שלא מתו מפני שעשו תשובה, גם רכושם נאבד, כמו שנאבד רכוש צדיקים בתוך עיר הנדחת. לכן כתוב ואת כל הרכוש, ופשוט".

ויסוד זה שלקורח ועדתו היה דין עיר הנדחת מבואר גם בצפנת פענח עה"ת בפרשה זו, וכ"כ בצ"פ על הרמב"ם מהד"ת עמ' 20 ובצ"פ סנהדרין ק"י ע"א, ואכתוב בס"ד מה שהבנתי מכלל כל דבריו:

הנה כתיב (טז כו) "וַיִּדְבַּר אֶל הָעֵדָה לְאָמֵר סוּרוּ נָא מֵעַל אֲהָלֵי הָאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאֵל תִּגְעוּ בְּכָל אֲשֶׁר לָהֶם פֶּן תִּסָּפוּ בְּכָל חַטָּאתָם", ולכאורה צ"ב לשם מה אמר ואל תגעו בכל אשר להם, הא כיון שיסורו מעל אהליהם ממילא לא יוכלו ליגע ברכושם, וביאר הצפנת פענח דהוא משום דאמרינן בירושלמי סנהדרין פ"י ה"א "אפילו מחט שהיתה שאולה ביד ישראל מידם אף היא נבלעה עמהן דכתיב וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה", וביאר הצ"פ דזהו כגדר עיר הנדחת שגם נכסי רשעים שמחוץ לעיר נאבדין, וביאר דהוא משום שקורח ע"י שיטתו כפר בכל התורה (ויבואר להלן בס"ד).

והנה מבואר בתורה שקורח ודתו ואבירם נענשו שגם אנשי ביתם ונכסיהם נבלעו באדמה, אבל החמישיים

זרה הרי שהיו צריכים להישרף בלאו הכי אם אין דיבור של הקב"ה שמתיר להם להקטיר קטורת זרה במקום קדוש, שהרי לשיטות הרבה ראשונים הקטירו בהיכל על המזבח הפנימי וא"כ נכנסו לפניו ועברו מלבד ההקטרה, על כניסת זרים לפניו.

גם צ"ב אם אהרן לא נבחר איך הקטיר עד עתה ולא נשרף ואם נבחר למה תתבטל בחירתו אם לא חטא וכי עלתה על דעתם שיש ח"ו חרטה אצל בורא עולם? ע"כ הלכו במודע לקראת מוות בטוח, דבר שאין לו שום הסבר רק על נטילת השכל לחלוטין, אבל קרח סבר שאף על פי שאהרן נבחר אפשר שזו כהונה לזמן מוגבל, ועל כורחך שכך הוא שהרי ראה בנבואה שלשלת יוצאת ממנו וודאי ישאר ויבחר ככהן גדול.

ועדיין צריך להבין שהרי לא הייתה הכרזה מלמעלה שיהיה כהן גדול ובחירת אהרן הייתה על פי הקב"ה, וא"כ מניין תינתן לו בחירה זו בלא הכרזה מלמעלה? וודאי שלא קיבל על כך נבואה וצ"ב).

ובעל "משאת המלך" (הגאון רבי משה שמעון דיסקין זצוק"ל) יישב הדברים, על פי דברי הגמ' בסנהדרין (דף נ"ב ע"א) אמר ר"ל, מאי דכתיב (תהילים פ"ו ל"ה פס' ט"ז) בחנפי לעגי מעוג חקר עלי שינימו" בשביל חנופה שהחניפו לקרח על עסקי לגימה, חרק עליהן שר של גיהנום שיניו, ופרש"י על עסקי נפשותם, על חנופת אכילה ושתיה הנכנסת בנפשותם, בחנפי לעגי מעוג, בשביל חנופת של לגימות מעוג שהאכילם והשקם קרח לעדתו ונתחברו עמו עיי"ש.

ולפי זה מובן היטב דהם נקראים שחטאו על נפשותם ובהם שייך שיינטל מהם שכלם כיון שהם קיבלו שוחד חזק מאד משל קרח, כיון שאכלו משלו וכוח לגימה זו לטשטש את עיני השכל, ולפיכך מבהיר לנו רש"י שבזה כבר לא היו פקחים, כי השוחד יעוור עיני פקחים ובטלה פקחותם ואין גבול למושג השוחד כדי לעוור את העיניים לעשות את הטיפשות הגדולה ביותר, אבל כוח השוחד שייך רק במשוחד שמתעוור, אבל קרח לא נטל שוחד אלא הוא זה ששיחד והוא הרי יכול היה לשמור על צלילות דעתו, א"כ אין לנו תירוץ שיש לנו על כל ראשי הסנהדראות, למה עשו את השטות הזו, דבשלמא הם התעוורו, אבל קרח הרי לא התעוור והיה לו לחוש לא להקטיר קטורת שהרי יישרף במחתות כנדב ואביהוא.

אלא דקרח הייתה לו נבואה שהטעתה אותו, הוא ראה דבר שיכול היה להבטיח לו שלא ימות, שהרי יצאו ממנו שמואל וכל אותם ראשי משמרות שמתנבאים ברוח הקודש ואם הוא יאבד הרי נבואה זאת לא תתקיים, וקימ"ל שאין הקב"ה חוזר בו מנבואה לטובה וא"כ על כורחך חייב הוא להינצל. ולפיכך מכוח ביטחון זה הלך לשחדם להצטרף למחנה שלו.

(וזה אומר שבשעה ששיחד את כל ראשי הסנהדראות למעשה שיחד אותם אל מותם, שהרי לפי ידיעתו עתה

¹ דברים אלו פרסמתי לפני כמה שנים, ועתה הוספתי בו דברים בעקבות מו"מ שהיה לי עם גאון אחד שליט"א, ויישר כוחו.

עיר הנדחת יגנזו, ולכן הוצרכה המחיתה להבלע שזו היא גניזתה.

אך שוב כתב הצ"פ שבפסוק אח"כ (יז ה) משמע שגם המחיתה של קורח נעשתה ציפוי למזבח, שנאמר שם: "זכרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב איש זר וגו' להקטיר קטרת לפני ה' ולא יהיה כקרח וכעדתו", משמע שהוא זכרון גם לקורח עצמו, וביאר שמכיון שביתו של קורח לא נעשה עיר הנדחת ה"ה דגם רכושו לא נאבד, דמה שהרכוש נאבד הוא רק משום דבטל לבית אך כאן שהבית לא נאבד גם הרכוש לא (ולפ"ז צ"ל דמה שנאמר לעיל (טז לב) "ואת כל הרכוש", קאי רק על רכושם של דתן ואבירם ולא של קורח, ולפ"ז מדוייק טפי הכתוב בפ' עקב הנ"ל, שנאמר שם גם וכל היקום אשר ברגליהם, ולפ"ז גם זה היה רק בדתן ואבירם ולא בקורח), ובצ"פ בסנהדרין כתב עוד ביאור בענין זה אך דבריו נמחקו וחבל על דאבדין (ולכאורה לולי דבריו היה מקום לומר שהמחיתה לא נבלעה כי לא היתה רכוש הפרטי ומשה רק השאיל להם את המחיתות).

ועוד טעם כתב הצ"פ שלא עשאה ציפוי, כי קורח היה אפיקורוס ופסול לעבודה והמחיתה שלו היתה פסולה, ולכן היתה טעונה גניזה.

האם שייך לומר שלקורח ועדתו היה ממש דין עיר הנדחת?

ואמנם לכאורה לא יתכן לקבל את דבריהם של המשך חכמה והצ"פ כפשוטם, שלקורח ועדתו היה דין עיר הנדחת ממש, דהא עיר הנדחת היא דוקא כשעבדו ע"ז, וגם צריך שתהיה עיר שהודחה רובה, ועדת קורח היו מיעוט בתוך כל ישראל, וגם לא היו עיר בפני עצמה, וגם יושבי עיר הנדחת נהרגין בסייף ולא בבליעה באדמה, וגם צריך לקבץ את כל שללה אל רחובה ולשרוף הכל, וכאן לא קיימו דין זה (וגם אם נשרף הכל בתוך האדמה, מ"מ הא לא נשרף ברחוב העיר), ודברי המש"ח והצ"פ בזה תמוהים מאוד לכאורה.

ובתחילה סברתי שבאמת אין כוונתם שמצד ההלכה היה להם ממש דין עיר הנדחת, אלא כוונתם רק בדרך דרוש, שהדין שנעשה בהם היה כעין דין עיר הנדחת (וכיו"ב כתב הצ"פ בפרשת וירא שהיה לסדום ועמורה דין עיר הנדחת, וביאר עפ"ז הרבה דקדוקים בפסוקים שם, ע"ש בדבריו הנפלאים), אכן מדבריו כאן משמע דבאמת כוונתו מצד עיקר הדין.

אך שוב ראיתי דיש מקום לומר שדבריהם נכונים ע"פ שורת ההלכה הצרופה, ושורש דבריהם הוא ע"פ דברי רבינו הרמב"ם במו"נ ח"ג פרק מ"א, וזה לשונו שם:

"אבל העושה ביד רמה הוא המזיד שיעיז פניו ויעבור בפרהסיא, שזה אינו עובר לתאבון לבד ולא לעשות

ומאתים איש מקריבי הקטורת לא מצינו שאנשי ביתם ונכסיהם נאבדו, וצ"ב למה, וביאר הצ"פ שקורח ודתן ואבירם היה להם דין עיר הנדחת, שממונם אבד, אבל הר"נ איש מקריבי הקטורת לא היה להם דין עיר הנדחת ומתו רק משום שזר שעבד חייב מיתה בידי שמים, ולכן ממונם לא אבד.

(אמנם צ"ע למה באמת לא היה גם להם דין עיר הנדחת הא לכאוף גם הם כפרו בנבואת משה כמו קורח, דמשה רבינו אמר (במדבר ג י) שרק אהרן ובניו כהנים והזר הקרב יומת והם חלקו עליו, ואולי י"ל שהם לא חלקו על עיקר נבואת משה רק טענו שהקטרת קטורת אינה בכלל זה, משא"כ קורח ועדתו אמרו בפירוש שאין תורה מן השמים וחלק על הרבה מצוות כמבואר בחז"ל, וכן מוכח ממה שרק על הבלועים אמר משה סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וגו', וכן אם כמות כל האדם ימותו אלה וגו', אבל כנגד השרופים לא אמר משה רבינו כלום, ולכאוף הוא פלא, ונראה מזה שחטאם של השרופים היה הרבה יותר קל מהבלועים).

והנה כשבלעה האדמה את קורח ועדתו כתוב (טז לב): "ותבלע אתם ואת בתיהם ואת כל האדם אשר לקרח ואת כל הרכוש", והנה "אותם ואת בתיהם" קאי על דתן ואבירם, וצ"ב למה על דתן ואבירם נאמר שנבלעו בתיהם, ועל קורח נאמר רק שנבלע האדם והרכוש אשר לו, אך ביתו לא נזכר, וביאר דהוא משום שכתב הרמב"ם פ"ד מע"ז ה"ד שעיר מקלט לא נעשית עיר הנדחת (והראב"ד פליג, ע"ש), וביאר שהבתים של העיר מקלט היה בהם זכות לכל ישראל להמלט שם רוצח בשגגה, ולכן לא נעשו עיר הנדחת, והנה מבואר בזבחים קי"ז ע"א שבמדבר היו גולין למחנה לזיה, נמצא שביתו של קורח היה משועבד לכל ישראל ולכן לא נבלע.

וביאר הצ"פ בזה את הכתוב בפ' עקב (יא ו) "ואשר עשה לדתן ולאבירם בני אליאב בן ראובן אשר פצתה הארץ את פיה ותבלעם ואת בתיהם ואת אהליהם ואת כל היקום אשר ברגליהם", ולמ"ד שקורח היה מן הבלועין קשה למה לא נאמר אשר עשה לקרח ודתן ואבירם, וביאר דהוא משום שבליעת הבתים והאהלים היתה רק אצל דתן ואבירם ולא אצל קורח, כנ"ל.

ועפ"ז ביאר גם את הא דכתיב (יז ד) שמחתות הנחשת אשר הקריבו השרופים נעשו ציפוי למזבח, והנה לר' יוחנן בסנהדרין ק"י ע"א קורח לא היה מן הבלועין ולא מן השרופין, ולפ"ז קשה למה דוקא מהמחתות של השרופים עשו ציפוי למזבח, הא גם קורח הקטיר במחתה (כמ"ש "ואתה ואהרן איש מחתות), ולמה לא עשו גם את המחיתה שלו ציפוי למזבח, אכן לפי הנ"ל שקורח ועדתו היו בגדר עיר הנדחת ביאר הצ"פ שהמחיתה של קורח היתה טעונה גניזה, כמ"ש בסנהדרין קי"א ע"ב שכתבי הקודש של

לכאורה לפ"ז עיקר חסר מן הספר, דעיקר מה שבא לחדש הוא שגם נשיהם וטפם וממונם אבד, והרי לא כתב זאת כלל, אכן אפשר לדקדק כן ממה שכתב "יהרגו כולם", ולכאורה די לומר "יהרגו" ולמה ליה למימר "כולם", וכי ס"ד שלא כל הכופרים יהרגו, אלא נראה שבא לרבות נשיהם ובניהם וטפם, ויותר משמע כן במו"נ בתרגומו של ר' יהודה אלחריזי, ששם הלשון הוא "שיהרגו בכללם", ולפ"ז ודאי דגם ממונם אבד, השתא בניהם אובדים ממונם לא כ"ש (ויתכן שבנוסח הערבי המקורי של המו"נ באמת יש משמעות שגם ממונם אבד).

ונראה ברור מלשונו דאין זה רק הוראת שעה או למיגדר מילתא, אלא הוא דין גמור מן התורה שאם עדה מסויימת הסכימו כולם יחד במזיד לעבור על איזו מצוה יש להם דין עיר הנדחת לכל דבר. ומבואר מדבריו דמה שנאמר בעיר הנדחת שנשיהם וטפם נהרגים וממונם אבד אין זה דין פרטי בעיר הנדחת, אלא הוא דין כללי בכל התורה שאם עדה שלימה הסכימו יחד על איזה ענין שיש בו משום כפירה בתורה אזי כולם נהרגים הם ובניהם וגם ממונם אבד (ועי' שו"ת הרשב"א ח"א סי' תי"ז שהחרים קהל מסויים שנשתרשו אצלם דעות אפיקורסיות, ובתוך כתב החרם העתיק את דברי הרמב"ם הנ"ל במו"נ ח"ג, וכתב על זה: "עד כאן לשון הרב ז"ל מורה דעה, ומי כמוהו מורה תורות אמת ומשפטי צדק גם הוא יורה").

ואמנם הוא דבר פלא, דלכאורה הוא דין חדש שלא מצאנוהו בשום מקום בתורה או בדברי חז"ל, וגם הרמב"ם בחיבורו לא הביאו אפילו ברמז, ואולי מקורו מהמעשה עם בני גד ובני ראובן (יהושע כ"ב) שהזכיר בסוף דבריו, שכתוב שם בסוף הפרק "וייטב הדבר בעיני בני ישראל ויברכו אלקים בני" ולא אמרו לעלות עליהם לצבא לשחת את הארץ אשר בני ראובן ובני גד יושבים בה", משמע דבתחילה אמרו לא רק להרגם אלא גם "לשחת את הארץ", והיינו כעיר הנדחת ששורפין את כולה באש והיתה תל עולם לא תבנה עוד.

עכ"פ זהו דין המפורש ברמב"ם באר היטב, ומה לי אם כתבו בחיבורו או בתשובותיו או במו"נ, הלא כולם מרועה אחד יצאו, וגם הרשב"א הסכים על ידו.

וכיוצא בו כתב הרמב"ם שם ח"א פרק נ"ד לגבי הדין שקטני עיר הנדחת נהרגין: "ודע כי אמרו פוקד עון אבות על בנים אמנם זה בחטא של ע"ז לבד לא בחטא אחר, והראיה על זה אמרו בעשרת הדברות על שלשים ועל רבעים לשונאי, ולא יקרא שונא אלא עובד ע"ז לבד כמו שאמר כל תועבת ה' אשר שנה כי תכלית מה שאפשר לו לאדם לראות מזרעו הוא דור רביעי, וכשיהרגו אנשי מדינה עובד ע"ז יהרגו הזקן ההוא העובד ובנו ובן בנו ובן בנו שהוא הולד הרביעי, ובאלו ספר שמכלל מצותיו יתעלה מכלל

מה שמנעה התורה לעשותו לרוע מדותיו לבד, אבל לחלוק על התורה ולעמוד כנגדה, מפני זה אמר את ה' הוא מגדף, והוא יהרג בלא ספק, ולא יעשה זה אלא מי שעלה בלבו דעת אחרת לחלוק בו על התורה, ומפני זה בא הפירוש המקובל בע"ז הכתוב מדבר, מפני שהוא חולק על פנות התורה וכו' וכן הוא הדין אצלי בכל עבירה שיראה ממנה סתירת התורה או המחלוקת כנגדה, ואפילו אכל אדם מישראל בשר בחלב או לבש שעטנז או הקיף פאת הראש לבזיון התורה מפני דעת שיתבאר ממנו שאינו מאמין שזאת התורה אמת, הוא אצלי הנאמר עליו את ה' הוא מגדף, ויהרג מיתת כפירה לא מיתת עונש, כאנשי עיר הנדחת שיהרגו מיתת כופרים לא מיתת עונש², ולזה ממונם בשרפה ואינו ליורשיהם כשאר הרוגי בית דין, וכן אני אומר בעדה מישראל שזדו לעבור על אי זו מצוה שתהיה ועשו אותה ביד רמה יהרגו כולם, וראיה לדבר ענין בני גד ובני ראובן שבא בהם ויאמר כל העדה לעלות עליהם לצבא, ואחר כן באר להם בשעת ההתראה שהם כבר כפרו בהסכימם על העבירה ההיא וכפרו בתורה כלה, והוא אמרם להם לשוב היום מאחרי ה', והשיבו הם ג"כ אם במרד וגו', עכ"ל.

והנה מה שכתב בתחילת דבריו שמי שאכל בשר בחלב או לבש שעטנז לבזיון התורה נהרג, זה דין ידוע בגמרא שמומר להכעיס חייב מיתה בלי עדים והתראה, וכן הוא ברמב"ם פ"ג מתשובה ה"ט ופ"ג מממרים ה"א וה"ב ופ"ד מרוצח ה", ואין זה ממש כגדר עיר הנדחת שבניהם נהרגין וממונם אבד³, אמנם מה שכתב אח"כ "וכן אני אומר בעדה מישראל שזדו לעבור על איזו מצוה שתהיה" וכו', בזה נראה שכוונתו לומר שדינם הוא ממש כדין עיר הנדחת שבניהם וממונם אובדין, דאם לא כן מה הוסיף בזה על מה שכתב קודם שכל כופר חייב מיתה, וכי ס"ד דמשום שהם רבים לא יהרגו? אלא ודאי דכוונתו לחדש שעדה שלימה שכפרה בתורה הרי דינם כדין עיר הנדחת שגם בניהם וממונם אובדין, ואמנם

² נראה כוונתו כמו שביאר מוהר"ן חיות בספר תורת נביאים פ"ח שדין עיר הנדחת שונה משאר מיתות ב"ד, שכאן הורגים גם נשים וטף שלא חטאו ומאבדים את ממון החוטאים ובתייהם והעיר לא נזרעת, וע"ש שהוכיח שההתראה של עיר הנדחת אינה התראה גמורה כי א"א לדעת אם להתרות בסייף או בסקילה, וביאר שם שהעונש של עיר הנדחת אינו רק על עצם העבירה דע"ז אלא שנידונים כמורדים במלכות שמים, ודינם דומה לדין מורד במלכות שהוא בסייף וממונו למלך וכן הם בסייף וממונם אבד, וכן הורגים הנשים והטף כמו במלחמת מצוה, ולמד את כל זה מדברי המו"נ הנ"ל, ועפ"ז ביאר את גירסת רש"י והרמב"ם בפרק חלק דאנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעוה"ב, והק' הר"ן בחולין דהרוגי ב"ד כיון שנהרגו הוה להו כפרה, אכן להנ"ל מבואר דמיתה זו אינה כשאר מיתות ב"ד שהם עונש אלא היא "מיתת כפירה", עכ"ד, ע"ש בדבריו הנפלאים, ולפ"ז מבואר מש"כ המו"נ שלפיכך ממונם בשריפה, דכוונתו שמוזה מוכח שאין זו מיתת עונש אלא מיתת כפירה, שמחמירים בה יותר מעונש רגיל, כנ"ל.

³ ואמנם לדעת כמה ראשונים מותר להלוות לו בריבית או לגזול או להזיקו, דאם גופו מותר ממנו לא כ"ש, מיהו זה רק היתר בעלמא, אך ודאי לא נאמר דין שצריך לשרוף את ממונו או לאבדו בכל צורה שהיא.

הרמ"ה היכן מצינו שקטנים נענשים, והשיב לו ע"ז הר"א מלוניל: "למה תשומם ותשתאה, פקח עיניך וראה בעדת קרח אשר ירדו הם ונשיהם ובניהם הנסמכים עמהם חיים שאולה", והשיב לו הרמ"ה שמעשה קורח היה הוראת שעה, אמנם לפי דרכם של האו"ש והצ"פ נמצא שלא היה שם שום הוראת שעה, אלא הכל היה מעיקר הדין.

ועוד כתב הרמ"ה שם דליכא למילף מעדת קורח כלל דמיתה בידי שמים שאני, אמנם לפי דרכם של האו"ש והצ"פ נראה דיתכן לומר שבאמת גם מיתתם של קורח ועדתו היתה בידי אדם, כי משה רבינו היה לו כח כמו סנהדרין של ע"א, כמבואר בפ"ק דסנהדרין בכמה מקומות, והוא דן אותם ופסק את דינם, והוא עצמו הוציא את דינם לפועל ע"י שאמר ואם בריאה יברא ה' וגו', ומכח דיבורו ירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה, ובודאי שדיבורו של משה רבינו היה לו כח לפעול בטבע, והוי כאילו הוא עצמו העניש אותם בידיים, ורק הר"נ איש מקריבי הקטורת נענשו בידי שמים כדין זר שעבד, ולפ"ז ראייתו של הר"א מלוניל נכונה מאוד.

וגם אי נימא שמיתת קורח ועדתו היתה בידי שמים, הרי גם במו"נ ח"א פנ"ד הנ"ל השוה בזה דיני אדם לדיני שמים, הרי דס"ל דיש מקום להוכיח בזה מדיני שמים לדיני אדם, והרמ"ה שם הקשה מהא דאמרי' בעון נדרים בנינים מתים ושם ודאי בדיני אדם אין הבנים נענשים, ואפשר לומר בדעת הר"א מלוניל והרמב"ם דשם אין זה עונש ממש, רק דדנים את הבנים יותר במידת הדין, וכך יתכן שיתפסו על חטאים קטנים.

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה (מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א)

(ד) האם היתר פיקוח נפש נאמר גם

ברפואה שאינה טבעית

א כתוב בפרשת השבוע (במדבר יז, י – טו): "ה'רמו: מתוך העדה הזאת ואכלה אתם כרגע ויפלו על פניהם. ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה ותן עליה אש מעל המזבח ושים קטרת והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם כי יצא הקצף מלפני יי החל הנגף. ויקח אהרן פאשר דבר משה וירץ אל תוך הקהל והנה החל הנגף בעם ויתן את הקטרת וכפר על העם. ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה. ויהיו

פעולותיו בלא ספק שיהרג זרע עובדי ע"ז אע"פ שהם קטנים בחטא אבותם ואבות אבותם, וזאת המצוה מצאנוה נמשכת בתורה בכל מקום, כמו שצוה בעיר הנדחת החרם אותה ואת כל אשר בה, כל זה למחות הרושם ההוא המביא להפסד הגדול כמו שבארנו", הרי להדיא דמה שקטני עיר הנדחת נהרגין אין זה דין רק בעיר הנדחת אלא הוא דין כללי בכל התורה שהעובד ע"ז נהרג הוא וזרעו, ולפי דבריו בפרק מ"א הנ"ל אין זה דוקא בעובד ע"ז אלא בכל מי שכופר בתורה.

ועי' באדרת אליהו לרבינו הגר"א ז"ל פ' ראה (יג יג) שכתב: "ורבים שנדחו הרי הם כגוים ולכך מיתתן בסיף וממונם אבד שבגוים התיר ממונם ועשם הפקר", ולפמשנ"ת נראה דגם דבר זה אינו רק בעיר הנדחת, אלא בכל עדה של רבים שנדחו דנין אותם כגוים ונענשים הם ובניהם וממונם.

ולפ"ז מבואר היטב מה שכתבו המש"ח והצ"פ שהיה לקורח ועדתו דין עיר הנדחת, דודאי אין כוונתם שהיה בהם כל פרטי דין עיר הנדחת, אלא כוונתם רק לדין זה שהם ובניהם נהרגים וממונם אבד, דדין זה אינו רק דין פרטי בעיר הנדחת אלא כך הוא הדין בכל עדה שהסכימה יחד לכפור בתורה, כנ"ל, ולפ"ז ודאי דקורח ועדתו שכפרו בנבואת משה שהיא יסוד כל התורה כולה, גם הם בכלל דין זה דנהרגין הן ובניהם וממונם אבד, ואף שלא היו עיר מסויימת ולא היו מוגדרים במקום מסויים, מ"מ נחשבו כולם לכת אחת ו'מפלגה' אחת שהסכימו יחד לכפור בתורת משה⁴, ובזה מבואר היטב מה שכתב הצ"פ שקורח ע"פ שיטתו כפר בכל התורה כולה, דכוונתו לדברי המו"נ הנ"ל שהכופר בתורה נידון במיתת כפירה הוא ובניו וממונו.

(וידוע שהאו"ש והצ"פ שניהם היו בקיאים במו"נ ודבריו היו נר לרגליהם, ובאו"ש פ"ד מע"ז ה"ו ציין לדברי המו"נ הללו, וכתב: "ראה ספר המורה ח"א פרק נ"ד דברים נמרצים בזה", וכן הצ"פ הביא את דברי המו"נ הללו בכמה מקומות).

והנה הרמב"ם הנ"ל אזיל לטעמיה בפ"ד מע"ז ה"ו שגם טף ונשים של עיר הנדחת נהרגין, ובאגרות הרמ"ה תמה עליו דהני נשים היכי דמי אי דעבדו ע"ז היינו אנשי עיר הנדחת גופייהו, ואם לא עבדו אמאי נהרגין, ועל מש"כ הרמב"ם שהטף נהרגין תמה

⁴ ולכאור' קשה על חידוש זה ממשנה מפורשת בסנהדרין קי"א ע"ב "שהיחידים בסקילה לפיכך ממונם פלט", ועדת קורח היו יחידים ולמה ממונם אבד (ובשלמא מש"כ הרמב"ם י"ל דהיינו דוקא בעדה שלימה, אך כאן הא היו יחידים), ונראה בזה דבדיני אדם רק עיר שלימה נחשבת עדה שלימה, כי אם הם רק חלק מאנשי העיר גם אם בנו במה לעצמם ונפרדו בדרכיהם משאר אנשי העיר מ"מ עדיין הם חלק מכלל העיר ויש להם שיתוף עמם בהרבה עניינים, וקשה להגדיר בדיני אדם מתי להחשיבם לעדה נפרדת, ורק בדיני שמים או ע"פ הדיבור אפשר להכריע שיש להם דין עדה נפרדת, ולפ"ז י"ל דמשה רבינו ידע ע"פ הדבור שיש להם דין עדה נפרדת, אך לדורות רק עיר שלימה יכול להיות לה דין זה.

משמע שמשה עשה כן מעצמו, משום שאם לא כן, מנין לגמרא שמלאך המוות נתן למשה מתנה וגילה לו את הרז שקטורת עוצרת מגיפה, והלא אפשר לומר שהקב"ה אמר לו כן. [ואפשר לדחוק ולומר שמלאך המוות גילה את הרז ועדיין שאל משה רשות מהקב"ה לעשות כן, אך מלשון התנחומא משמע שמשה עשה הכל מעצמו].

ולפי דברי המדרש שמשה עשה כן מעצמו, על פי ידיעת אותו רז שנתגלה לו על ידי מלאך המוות, יש לדון האם ניתן ללמוד מזה שמותר לעשות רפואה סגולית אף באופן של איסור, כמו כאן שהקטירו קטורת חוץ לזמנו וחוץ למקומו.

ב. והנה הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל בספר תשובותיו ובחרת בחיים (סימן פז) כתב: "הנה הציקתני רוחי לא אוכל אדמה, על חילול שבת אשר משפטה כאש בוער בקרבי, על הוראה הרעה ומקולקלת אשר נעשה בקהילתכם בשבת העבר אשר הורה מורה אחד לחלל שבת בחילול אחר חילול לכתוב בשבת קוויטל ושיסע יהודי יותר מג' פרסאות שהוא דאורייתא. וכו'. והנה באמת הוראה זו מקולקלת מתחילתו מאד מאד כי אף דבדין זה פשוט דפיקוח נפש דוחה שבת אך לא הותר רק ברפואה שהיא בדרך הטבע, ואף בזה שיהיה מומחה ידוע בדוק ומנוסה, אבל בדרך נסי ותפילה לא הותר בשום אופן אפילו יהיה המתפלל כרבי חנינא בן דוסא לא ניתן שבת לדחות עבור זה אפילו במלאכה דרבנן מכל שכן דאורייתא", ומסיים "ונא להודיעני מי המורה הזו אשר ראה על ככה, כי לא אחשה ולא אתן שנת לעיני ותנומה לעפעפי, עדי אפרסם קלונו בפני כל המדינה".

המהרש"ם (ג, רכה) כתב בענין זה: "ועובדא ידענא בעיר מולדתי בזלאטשוב שהיה חולה מסוכן ובאותו זמן היה מו"ר הגה"ק מוהר"ש אבד"ק בעלז זצ"ל

המתים במגפה ארבעה עשר אלף ושבע מאות מלבד המתים על דבר קרח. וישב אהרן אל משה אל פתח אהל מועד והמגפה נעצרה" [ובשו"ת יהודה יעלה (ב, רמח) ביאר באופן נפלא את דקדוק לשון הפסוקים, מהו "ויעמוד בין המתים ובין החיים", ומה הועילה שליחותו של אהרן].

ובאור החיים הקדוש כתב (פסוק יב): "עוד ירצה לצד שהענין כאן הוא הפך הדין להקטיר קטורת חוץ לזמנו וחוץ למקומו, לזה אמר ויקח אהרן וטעם ויקח הוא כאשר דבר משה פירוש על פי נביא, ויאמן נביא כשיאמר לעבור על מצוה אחת ממצות התורה לפי שעה, וכאלוהו בהר הכרמל (מלכים א' יח)". ומבואר מדבריו שהוראת משה להקטיר קטורת חוץ לזמנו וחוץ למקומה היתה בגדר של הוראת שעה, כפי שהורה אליהו בהר הכרמל.

וברמב"ן (טז, ה) כתב: "ודעתי בזה ובמה שאמר לאהרן (להלן יז, יא) קח את המחתה ושים קטרת, שהיתה עליו יד ה' בהם והוא הנקרא רוח הקדש, כענין בספרי דוד ושלמה שהיו ברוח הקדש וכמו שאמר (שמואל ב' כג, ב) רוח השם דבר בי ומלתו על לשוני, כי משה רבינו בכל ביתו נאמן הוא, כאשר פירשתי ענין הבית (שמות לג, יט) והזכרתיו פעמים רבות, ומפני שאינו מדרך נבואתו של משה לא הוזכר בהן דבר ה'".

ולכאורה היה אפשר לומר שזוהי גם שיטת רש"י (פסוק יג) שכתב: "ויעמוד בין המתים וגו' - אחז את המלאך והעמידו על כרחו. א"ל המלאך הנח לי לעשות שליחותי. א"ל משה צוני לעכב על ירך. א"ל אני שלוחו של מקום ואתה שלוחו של משה. א"ל אין משה אומר כלום מליבו אלא מפי הגבורה, אם אין אתה מאמין הרי הקדוש ברוך הוא ומשה אל פתח אהל מועד בא עמי ושאל. וזהו שנאמר וישב אהרן אל משה". אולם בתנחומא (תצוה סימן טו) וכן בגמרא (שבת פט, א) (א

זו צריכה עיון גדול, שאדרבה משם ראייה שמותר, שהרי זה מה שאמר אחיתופל, שאם בשביל לעשות שלום מותר כל שכן בשביל הצלת העולם [שוב ראיתי שרבי שלמה קלוגר עמד בזה בעצמו בספרו טוב טעם ודעת (מהדורא קמא, תשובה רלט; דף צה, ב במהדורות הישנות), וחילק בין איסור מחיקת שם לחילול שבת. אלא שאף אם נקבל את החילוק הזה עדיין אין ראייה לאסור מדברי הגמרא].

והראיה השניה היא מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות (יומא ח, ד) שכתב: "ואין הלכה כר' מתיה בן חרש שהתיר להאכיל את האדם ביום צום כפור יותרת כבוד שלכלב שוטה אם נשך, מפני שאינו מועיל אלא בדרך סגולה. וחכמים אומרים אין עוברין על מצוה אלא ברפוי בלבד שהוא דבר ברור שההגיון והנסיין הפשוט מחייבים אותו, אבל הריפוי בסגולות לא, לפי שענינם חלוש לא יחייבהו ההגיון, ונסיינו רחוק, והיא טענה מן הטוען בה, וזה כלל גדול דעהו".

וגם בזה יש לתמוה הרבה על ראיית רבי שלמה קלוגר, שהרי משמע מהרמב"ם שטעם האיסור הוא כיון שענינם חלוש ונסיינו רחוק [והרמב"ם הולך בזה לשיטתו הידועה לגבי קמיעות ולחשים, וידועים דברי הגר"א (יו"ד קעט, יג) בזה. ואין כאן המקום לדון בזה], אבל מנין לנו לומר שאם הדבר יועיל בודאי שאסור לעשות כן.

וכן יש להעיר על דברי הרדב"ז (ה, קנג (אלף תקכו)) שביאר ברמב"ם שאף אם הרפואה ודאי תועיל אסור לעשות כן בשבת, ותמה: "ועיקר דברי הרב צריכים לי עיון דכיון שהוא מודה שמרפא בסגולה אמאי אין מאכילין ליתובי דעתיה כדאמרינן גבי סומא יולדת שחברותיה מדליקין לה את הנר בשבת אפי' על ספק ספקא של פקוח נפש דוחין כל המצות דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם ובשלמא לפירוש רש"י ז"ל שכתב

משובתי שבת קדש בבראד והתיר דיין א' לכתוב ע"י עכו"ם בשבת קדש שם החולה ואמו ושלח לבראד והרעיש הגאון מהרש"ק ז"ל ופסל את הדיין מלהורות עוד וכבוד מו"ר הגה"ק הנ"ל נתרעם ג"כ על הכותב ואמר **עכשיו אני מחויב להתאמץ ששיג החולה רפואה שלא יוגרם על ידי חילול ש"ק** וכן היה שנתרפא". משמע מדבריו שאם החולה התרפא על ידי התפילה לא עברו על חילול שבת, ואילו בתשובת רבי שלמה קלוגר מבואר שאף אם החולה יתרפא בודאי על ידי התפילה, אסור לעשות כן בשבת. וצריך ביאור הטעם [אמנם גם על דברי השר שלום יש להעיר, שהרי אם אדם הביא רופא בשבת והטיפול לא הצליח ודאי שלא חילל הרופא שבת, ואם כן מאי שנא בין שליחת פתקה לצדיק לבין הזמנת רופא].

ובאמת שמדברי רבי שלמה קלוגר נראה שהאיסור מבוסס על שני טעמים: האחד, שאין ודאות שתועיל התפילה, ומביא סייעתא לכך מדברי רש"י (תענית יד, א) שכתב גבי התראה בשבת על צרה: "ולא לצעקה - תפלה, שאין אנו בטוחין כל כך שתועיל תפלתנו לצעוק עליהן בשבת", וממילא אם בזמן רבי יוסי לא היתה להם וודאות שתתקבל תפילתם כל שכן בזמן הזה.

הטענה השניה היא, שלא הותר לחלל "רק מה דהוי בדרך הטבע", ולזה מביא שתי ראיות: ראייה אחת היא מדברי הגמרא (סוכה נג, א - נג, ב): "בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא ובעא למשטפא עלמא, אמר דוד מי איכא דידע אי שרי למכתב שם אחספא ונשדיה בתהומא ומנח. ליכא דקאמר ליה מידי. אמר דוד כל דידע למימר ואינו אומר יחנק בגרונו. נשא אחיתופל קל וחומר בעצמו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, לעשות שלום לכל העולם כולו על אחת כמה וכמה. אמר ליה שרי. כתב שם אחספא, ושדי לתהומא, ונחית תהומא שיתסר אלפי גרמידי". וראיה

שבת הוא מצד שהקב"ה ציווה עלינו להשתדל בבריאותנו, וציווי זה גובר על איסור חילול שבת. כלפי זה אפשר לומר שבדיני השתדלות על בריאות, לא נצטוונו לעסוק ברפואות סגוליות, ועל כן אף על פי שיתכן שמי שיתעסק בזה יתרפא, אין אפשרות ריפוי זו כלולה בציווי של "ונשמרתם", ועל כן אין אפשרות זו דוחה שבת.

אלא שלכאורה הדברים נסתרים מגמרא מפורשת, וזה לשון הגמרא (בבא בתרא קטז, א): "דרש רב פנחס בר חמא כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנאמר (משלי טז, יד) חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה". וכתב הנימוקי יוסף (שם נג, א ברי"ף): "אגב גררא כתבתיה דמנהג זה בצרפת כל מי שיש לו חולה מבקש פני הרב התופס ישיבה שיברך אותו". על כל פנים מבואר שזה נכלל בציווי של עיסוק בצרכי רפואה. ולא שייך לחלק ביניהם.

ועל כן נראה לומר שרק כלפי חילול שבת סבר רבי שלמה קלוגר שאין לחלל עבור רפואה ניסית, וטעמו הוא לפי ששמירת השבת כוללת בתוכה רפואה ניסית, ואם כן כל שאנו נזקקים לניסים מוטב לנו להזדקק לרפואת כח השבת. וכן מבואר מדבריו בתשובה שם: "ואפשר על דרך צחות זה כוונת חז"ל באמרם (שבת יב, א) דהמבקר חולה בשבת אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא או יכולה היא שתרחם, מכוח דבאמת שבת בעצמה שכיח שתהיה רפואה ויש לה כוח זה ככוח התפילה בחול, אמנם כיון דרפואה זו הוי ענין ניסי ולא בדרך הטבע, וכבר אמרו חז"ל (קידושין לט, ב) אין סומכין על הנס, לכך הותר לחלל שבת כדרך הטבע במה דהוי אפשר כדי שלא לסמוך על הנס, אבל אם אין הרפואה בדרך טבע, וכבר אמרו ניסי, מה לי נס זה או זה, לכך שבת בעצמה יש לה כוח זה במקום התפילה ולא בעי תפילה, ולכך אמר שבת היא מלזעוק, והיינו מטעם דרפואה קרובה לבוא

ואף על פי שנהגו ברפואה זו אינה רפואה גמורה להתיר לו איסור בהמה טמאה על כך איכא למימר דאע"ג דהתירו ספק נפשות הני מילי בדבר שרפואתו ידועה ודאי דכיון שהדבר ידוע שדבר זה מועיל לחולי זה מאכילין אותו אפילו שהחולי הוא ספק נפשות שאם היו מתירין ספק רפואה היו באין לחלל שבת בדברים שלא יועילו ולא יצילו כהבלי הנשים והטפשים וכן לענין להאכילו דברים הטמאים. אבל לדברי הרב קשה שנראה מלשונו שהם מרפאים אלא שרפואתם בסגולה והיה אפשר לומר שמפני טעם זה השמיט אותו מהפסק שלא ראינו שכתב דין מי שנשכו כלב שוטה לא בהלכות יום הכפורים ולא בהלכות מאכלות אסורות ושם כתב דין מי שאחזו בולמוס".

על כל פנים, יהיה איך שיהיה דברי רבי שלמה קלוגר לכאורה אינם מוכרחים כלל, כי אף אם ננקוט ברמב"ם שמדובר על רפואה שתועיל בודאי, כמו שנקט הרדב"ז, עדיין אין זה להלכה, שהרי הרמב"ם לא העתיק פסק זה ביד החזקה [אלא שאחר כך כתב הרדב"ז שצריך לומר לדעת הרמב"ם שהרפואה הסגולית אינה מועלת כלל וכלל ואינה אפילו ספק, ועל כן אינה מותרת, ונמצא שאין לנו הוכחה שרפואה סגולית המועלת תהיה אסורה בשבת].

ועוד יקשה על שיטתו מסברא, שהרי אם החולה יבריא כתוצאה מהסגולה הזו, מה אכפת לנו שאין זה רפואה טבעית [ובעיקר ענין זה האריכו האחרונים, ויעויין ברכי יוסף (שא, ו) שהביא מהרמב"ן והרשב"א שכתבו להדיא שמותר לעשות רפואה סגולית בשבת. ומסקנת דבריו היא שאף שלכתחילה אין לעשות כן, מכל מקום בדיעבד אין זה איסור. ויעויין עוד במהרש"ם מה שכתב בזה מהחיד"א בשם הרמ"ה].

ג. ותחילה היה נראה לי לומר, שטעמו של רבי שלמה קלוגר הוא משום שלפי דעתו טעם ההיתר בחילול

ב) והנה יש לברר בעיקר דבריו מה דנקט דיש איסור באמירת הלכה זו נאה, גם כשאנו אומר הלכה זו אינה נאה. הנה מקור הלכה זו בעירובין סד, א אמר ר"י אמר שמואל אפילו שכירו אפילו לקיטו נותן עירובו ודיו. א"ר נחמן כמה מעליא הא שמעתא. אמר רב יהודה אמר שמואל שתה רביעית יין אל יורה. א"ר נחמן לא מעליא הא שמעתא, דהא אנא כל כמה דלא שתינא רביעתא דחמרא לא צילא דעתאי. א"ל רבא מ"ט אמר מר הכי [זו נאה וזו אינה נאה, רש"י], האמר רב אחא בר חנינא מאי דכתיב (משלי כט, ג) "ורועה זונות יאבד הון" כל האומר שמועה זו נאה שמועה זו אינה נאה מאבד הונה של תורה [ופירש"י, רועה זונות - נוטריקון זו נאה, (וברש"י משלי שם, כי שסיוע לדרש זה במקרא שאיו זונות במקרא מלא אלא זה בלבד) וארענה ואעסוק בה כדי שתתקיים בידי. הונה - כבודה של תורה, וסופה להשתכח ממנו], א"ל הדרי בי [לא הוסיף עוד, רש"י].

ובגמרא לא נתפרש אם האיסור הוא גם באמירת שמועה זו נאה בלבד, אכן מפשטות הגמ' נראה דאסור, דאי האיסור דוקא באומר שמועה זו אינה נאה, הלא אסור לומר כן אף כשאנו מקדים שמועה זו נאה, [כן הוכיח באילה"ש עה"ת כאן], ודיוק הפסוק נמי משמע דהאיסור באמירת שמועה זו נאה אינו תלוי אם מוסיף שמועה זו אינה נאה. וכ"כ מהרש"א בח"א דמשמע דזו נאה נמי לא יאמרו דבהכי איירי קרא דאייתי רועה זונות. [וממה שפירש"י מ"ט אמר מר הכי - זו נאה וזו אינה נאה, אין להוכיח דהאיסור דוקא באופן זה, דבאמת רבא שאל את ר"נ על ב' האמירות, ויתבאר עוד להלן].

וכן בקיצור שלי"ה (דנ"ג ע"ד) כי בשם הגאון מוה"ר שמואל אב"ד דפירדא להזהיר את

אף זולת התפילה, לכך לא ניתנה שבת לדחות עבור זה".

ונמצא שרק כלפי חילול שבת נאמרו דבריו של רבי שלמה קלוגר, וכמו שכתב הוא עצמו לחלק בין מחיקת השם לחילול שבת, וממילא בפרשת השבוע שהיתה מגיפה בבני ישראל ודאי שהותר להקטיר קטורת ולעשות רפואה סגולית, שהרי אין ספק שהיא תועיל כיון שמלאך המוות אמר שסגולת הקטורת היא לעצור מגיפה, ואין לנו את כוח השבת שתפא מצד סגוליותה הרוחנית.

מהגאון בעל "גינת אגוז" שליט"א

(ה) אמירת "שמועה זו נאה"

ויקה קרח (טז, א)

וברש"י, פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא.

א) בס' דברי דוד להט"ז, עמד בלשונו של רש"י "פרשה זו יפה נדרשת", ואלו דבריו, לכאורה קשה שיש איסור בלשון זה, שהרי אחז"ל שאסור לומר הלכה זו נאה הלכה זו אינה נאה, דאין לומר דדוקא תרוייהו יש איסור לומר, זה אינו, דהא "הלכה זו אינה נאה" לחוד יש איסור, אלא ע"כ דה"ק כשם שאסור לומר הלכה זו אינה נאה כך אסור לומר הלכה זו נאה, דמתוך זה משמע שהלכות אחרות אינם נאים ח"ו, וא"כ למה אמר רש"י "פרשה זו יפה נדרשת".

וכי די"ל, דכוונת רש"י דכאן דשאני הכא משאר מקומות שיש בהם ב' דרכים לפרש המקרא, האחד לפי פשוטו והשני לפי המדרש, אבל כאן אין כאן אלא דרך אחד דהמדרש הוא פשוטו, שאין כאן פשוטו, דאין שום פירוש על "ויקח" מה לקח לפי פשוטו, רק המדרש הוא יפה נדרש אפי' לפי פשוטו. עכ"ד.

עדיות בציריך]. ועיי עיני כל חי להגר"ח פלאגיי

כתובות פה, ב

וכי התפארת ישראל להוכיח כדבריו, וכן הרש"ש השיג ע"ד המהרש"א שכי דזו נאה לבד ג"כ לא יאמר, דמצאנו אמוראי טובא דאמרי כמה מעליא הא שמעתא, כמו בשבועות מה, ב.

ונראה בזה ליישב קושייתם, דדוקא אמירת שמועה "זו" נאה, היינו זו ולא אחרת, באופן שמשמע שדוקא שמועה זו נאה, אך לא כל המשבח דבר שמועה הוא בכלל האיסור.

ויש להוסיף ולבאר בזה גם החילוק במש"כ הרש"ש ממה שאמרו כמה מעליא הא שמעתא להך דהכא, דהלשון "שמועה זו נאה" מתפרש כ"נתינת ציון" ו"הסכמה" לדברים, ובזה שייך החיסרון שבמשמעות הדברים שאלו שלא הוסכם עליהם עד כה ואלו שלאחר מכן, אינם בכלל המוסכמים אצלו. אבל הלשון "כמה מעליא הא שמעתא" הוא לשון של התפעלות, והתפעלות משמועה אחת אינה מכריחה שלא התפעל מהם אינם נכונות. וכן משמע בדברי המאירי שהענין הוא בהכרעת דברים.

ומה שאמר ר"נ בשמעתין כמה מעליא הא שמעתא, וא"ל רבא שאין לומר כן, העירני ידידי הרה"ג ר"צ כהן, דהנה יש להעיר טובא לפי ד' המהרש"א והט"ז דאין לומר שמועה זו נאה גם אינו מוסיף שמועה זו אינה נאה, אמאי לא א"ל רבא רק לאחר שאמר שמועה זו אינה נאה ממירא זו שלא לומר שמועה שזו נאה, ולא העיר כבר לאחר אמירתו הראשונה שמועה זו נאה. אלא די"ל דבאמת דרק לאחר שאמר ר"נ על שמועה אחרת לא מעליא הא שמעתא, התברר ונמצא דכוונת דברי ר"נ שאמר כמה מעליא הא שמעתא, היתה כנתינת הסכמה, ולשמעתא זו ולא אחרת, ועל זאת א"ל רבא מ"ט אמר הכי הא

המוכרים עליות לתורה בביהכ"נ הנוהגים לומר בפרשת עשרת הדברות וכיו"ב שפרשה זו נאה, שלא יכריזו כן, דמשמע דפרשה אחרת ח"ו אינה נאה.

וכן משמע בד' המאירי שפי' הענין וז"ל, אסור לאדם שיעשה עצמו מכריע בדברי תורה לומר זו הגונה וזו אינה הגונה, שמתוך כך ישפיל בהכרעתו את שאינן הגונות בעיניו, ושמא טעה בעיונו וגרם לשכח הלכות גדולות, דרך צחות אמרו "רועה זונות יאבד הון" כל האומר שמועה זו נאה שמועה זו אינה נאה כאילו מאבד הונה של תורה, וענין המשל הוא שהנשים חינן חלוק לבני אדם זו נאה לזה וזו נאה לזה, וכן השמועות אין ראוי לדחותן אלא להתיישב בטעמן וכשיעייין בדבר ימצא הכל נאה ומתוקן. עכ"ל. משמעות דבריו דאין להעשות מכריע כלל בדברי תורה, והיינו גם לא באמירת שמועה זו נאה, דמכח מרגיל דרק מה שהוכרע אצלו כשמועה נאה יזכר אצלו, ולא כל שמועה שלמד.

[והנה בד' המאירי משמע דשייך ענין זה דבר בהכרעת הלכה, ולא בדרש הפסוקים, ולפי"ז לא יקשה על רש"י קושיית הט"ז במש"כ פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא]

ג) אמנם התפארת ישראל (בהקדמה למסכת עדיות) כתב בשם אביו, דאין האיסור אלא כשמסיים שמועה זו אינה נאה, והא דנקט שמועה זו נאה, אף דהאיסור דוקא משום אמירת שמועה זו אינה נאה, רבותא איכא דאפי' אם אמר בתחילה שמועה זו נאה, דמשמע רק אינה נאה כזו, אפי"ה אסור. [ובזה כ' לבאר מש"כ משמו דשם דקריאת מסכת עדיות הוא בחירק, לשון עידית, וכפי שכי כמה פעמים הלכה כפלוגי מדתנן בבחירתא כוותיה, אך כ' דרש"י קידושין נד, ב כ' "שכל דבריהם העידו מפי גדולים" והיינו

לדברי הגמ' אלא איך הוא מבין ומקבל את הדברים, או שסגנון הסוגיא אהוב בעיניו, אבל אין בדבריו יחס להסכמה או אי הסכמה לסוגיית הגמ'.

עוד יצויין לד' הנצי"ב במרומי שדה שכי דדוקא האומר שמועה זו נאה וכוונתו לומר שהיא נאה להנאת האדם, על כך נאמר שהוא מאבד כבודה של תורה שאין לערב הנאות הגוף לתור, ולא נאמר בזה איסור לומר על דבר השמועה נכון נאה או שאינו נאה. עיי"ש.

ו) אמירת שמועה זו אינה נאה

ז) לענין אמירת שמועה זו אינה נאה, יל"ע האם גם הבא לחלוק על דבר שמועה ולדעתו אינה נכונה, יש לו לנהוג בדברים אלו, דאולי נאמר דגם הוא כן, משום דמ"מ אלו ואלו דברי אלקים חיים, [עי' עירובין יג, ב ורש"י כתובות נז, א ד"ה הא קמ"ל. ועי' מה שכתבו בזה הקדמונים עד איזה דור אמרו כן], או דנימא דרק מי שלא בא לחלוק, רק שלא מוטעם אצלו הדברים הוא בכלל האיסור שלא לומר שמועה זו אינה נאה.

אמנם הרש"ש כ' דדוקא במקום שאין חולק על דינו רק שאומר שזה הדין אינו נאות, אבל במקום שחולק מצאנו כמה פעמים שאמרו בלשן ניאוץ כמו שאמר עולא בתענית ד, ב דר"ח כחומץ לשינים. וכ' דעפ"ז לא תיקשי קושיית תוס' מהא דר"נ גופיה ס"ל דאסור להורות אחר ששתה רביעית יין, ובאבת ר"נ לא פליג רק שאל שאינו מבין טעם הדבר. וכ"כ השפ"א. אכן מדי התוס' משמע דנקטו דאתי לחלוק ואפ"ה הוא בכלל שלא לומר שמועה זו אינה נאה.

ז) עשיית תחבולות להפטר ממצוה

ויקמו לפני משה (טז, ב)

הוי בכלל אמירת שמועה זו נאה, כדפירש"י מ"ט אמר מר הכי - זו נאה וזו אינה נאה.

ד) הבן יהודע כתב לבאר לפי דרכו [כעין משנ"ת דאמירת שמועה זו נאה אסורה דוקא באופן שמשמע בזה גנות לדברים אחרים] שכי לפרש מה שנאמר בזה, דחידושי תורה שמחדשים החכמים המה הונה של תורה, ומי שדרכו לגנות, לא יאמר המחדש בפניו חידושי תורה, שחושש פן יגנה אותם ומה לו בצרה הזאת, ונמצא זה מאבד מעצמו הונה של תורה אלו חידושי תורה, וכ', אך קשה אם אומר שמועה זו נאה אדרבה משביח, ואמאי נקיט זה בכלל מאבד, ולא עוד אלא פסוק רועה זונות לא נרמז בו אלא חלוקה של זו נאה. ונראה לי בס"ד, דזה האומר זו נאה ודאי לא על כל הלכה והלכה ששומע אומר כן, אלא בודאי יזדמן כמה הלכות שלא יאמר עליהם כלום, וכיון שרואים שזה דרכו לומר זו נאה, נמצא לפי זה רוב ההלכות שאין אומר עליהם כלום הרי מבזה אותם, ולכך הפסוק של רועה זונות באומר זו נאה לרבותא כי גם זה הוא בכלל מאבד הון. עכ"ד.

והנה לפי דבריו לא נאמר בזה איסור, ועכ"פ אין שייך הענין אלא בשמיעת חידושי תורה מחבירו, ולא שייך שאלת הט"ז בדי רש"י שכי פרשה זו יפה נדרשת.

ו) ובעיקר איסור זה שלא לומר שמועה זו נאה, באילה"ש כאן הביא שי' האחרונים בזה, וכ' בתו"ד די"ל שמותר לומר דפירוש זה בדברי הגמ' נאה, כיון שלא מדבר על דברי הגמ' עצמה, אלא שהפירוש בגמ' נאה, עכ"ד.

עוד נראה לדון בזה, דאין שייך האיסור אלא במי שכוונתו שהוא בר הכי לומר אם דבר נאה או לא, אבל הלומד בזממנו סוגיית גמרא ואומר שהיא נאה או שהיא קשה, אין כוונתו לנתינת ציון

היינו דאז הו"ל כאנוס, או דלא נתחדש החיוב קימה רק על היודע שיש זקן לפניו ויל"ע בסברתו].

ב) והנה בביאורו"ל (סי' קכח סעיף ד ד"ה אינם רוצים) בהא דכתב במשנ"ב לגבי כשכהנים אינם רוצים לעלות לדוכן, היינו מפני חולשה, דאי לא הכי בודאי לאו שפיר למעבד הכי שיבטל בחנם, והרי זה דומה לשאר מצות עשה התלוי במעשה, כמו ציצית דלאו חובת גברא אלא חובת מנא, ואפ"ה צריך לעשות בגד של ד' כנפות ולתלות בה ציצית, וענשי נמי עלה בעידן ריתחא (וכדאיתא במנחות דף מ) חמד משה. ובאמת גמרא מפורש הוא בקידושין לג דאפילו הוא פוטר עצמו ממצות עשה קודם דלימטי זמן חיובא, אפילו הכי נאמר על זה ויראת מאלקיד, עיין שם. עכ"ל.

והנה לפי מה דנקט המשנ"ב דלצאת מביהכנ"ס כדי שלא להתחייב במצות ברכת כהנים הוי בכלל איסור זה דויראת, א"כ י"ל דה"ה לצאת ממקום שעתיד לבא שם זקן ויתחייב בקימה והידור דיהא בכלל האיסור.

וכן מבואר דאזיל בשיטתו זו באהבת חסד (פ"ה ס"ד) שכי הא דאמרינן דהלואה לישראל בחנם קודמת להלואה לגוי ברבית, היינו דווקא אם שניהם באו בבת אחת, אבל אם הגוי בא לבדו מתחילה, מותר להלוות לו ברבית (בפרט לשיטת הרמב"ם הלי' מלוה ולוה פ"ה ה"א שמקיים מ"ע בזה) א"כ יודע בודאי שהישראל יבוא אח"כ, דאז ימנע מלהלוות לנכרי ברבית, והביא ראיי מהגמ' בקידושין שאסור לעשות טצדקי להפטר מלקום לפני הזקן. עכ"ד.

והנה כשמלוה לגוי לפני שבא הישראל, הרי אינו כמו שעוצם עיניו בשעה שהחכם לפניו, אלא בההלואה המוקדמת לגוי גורם שלא יוכל לקיים המצוה בעת שיבא הישראל לפניו.

א) בהערות מרן הגריש"א זצ"ל (קידושין לג, א) הביא לפרש מה שנאמר "ויקמו לפני משה" ולא שקמו מפניו, לרמוז שקמו קודם שבא משה רבינו, כדי שלא יתחייבו לקום מפניו.

ודן שם בדבר אם מותר לקום קודם שיקום החכם או להסתלק קודם שיגיע החכם, ולא יתחייב לקום מפניו, או דהוא בכלל האיסור דילפינן (שם) דאסור לעצום עיניו קודם שיבא החכם, וכשיעבור אצלו לא יראהו. ויש לברר איסור זה וגדרו.

ב) שנינו (שם לב, ב) ת"ר מפני שיבה תקום וכו' יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו ת"ל תקום ויראת דבר המסור ללב נאמר ויראת מאלוקיד. ופרש"י, דבר המסור ללב – ללבו של עושה הדבר, הוא יודע אם ראהו לאו לפי שיכול להשתמט מעיני הבריות שלא יחזיקוהו כרשע, ושידינוהו לכף זכות, ויאמרו לא ראהו, לכך נאמר ויראת מאלוקיד, שכל המחשבות גליות לו, ויודע בדך שלסתור ולבטל מצותן נתכוונת.

ולהלן שם (לג, א) פריך עלה, יכול יעצים עיניו כמו שלא ראהו אטו ברשיעי עסקינן, אלא יכול יעצים עיניו מקמי דלימטי זמן חיובא דכי מטי זמן חיובא הא לא חזי ליה דקאים מקמיה, ת"ל תקום ויראת. ופרש"י, ת"ל ויראת, יש לך לירא מן היוצר היודע מחשבותיך שאתה מבקש תחבולות להפטר ממצותו.

הנה נתבאר לן איסור לעצום עיניו קודם שיתחייב בקימה מפני שיבה, ואף דבאמת בשעה שיעבור הזקן לא יתחייב במצות תקום והדרת, מ"מ קעבר על ויראת, [ועיי' נחלת צבי (לשו"ע יו"ד רמ סעיף ז) דנקט דכשעוצם עיניו ואינו רואהו אין מצות קימה, אף שיוודע שעובר לפניו, וה"ה בסומא, אמנם בחזו"א נחלק עליו וס"ל דבעינן שלא ידע שעובר לפניו, והא דקאמר יעצים עיניו צ"ל שלא ידע כלל אם הוא תוך ד"א, ולכאוי

המעשר, עיי"ש רש"י ד"ה גזירה משום בעלי כיסין, וכן הא דבכורות ג, ב עובדא דרב מרי בר רחל דנענש על שהקנה אוזן הבכור לעכו"ם כדי להפקיעו מקדושה.

דהנה מבואר נמי דאסור להערים ולמכור לעכו"ם איזה זמן או איזה חלק כדי להימנע מחיוב מצוה, יעוי" תשובת הת"ס או"ח סב דנקט דטעמא לא משום איסור הערמה, אלא דחיישינן שלא קנאה העכו"ם שלא ידע חגמור קניינו, עיי"ש]

הנה טעם האיסור להערים יל"פ משום הך קרא דויראת, שאסור לעשות תחבולות להפטר ממצוות.

ד) אמנם יש לתמוה דמצינו בהדיא דשרי כהאי גוונא, דהכי איתא בברכות לא, א (והובא בכמה דוכתי) אמר רב הושעיא מערים אדם על תבואתו ומכניסו במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר. [ופרש"י שאין מתחייב במעשר מן התורה אלא בראיית פני הבית ומשנת מרח בכרי וכו' ורבנן הוא דאסרו אכילת קבע בדבר שלא נגמרה מלאכתו, אבל אכילת עראי לא אסרו, ומאכל בהמה עראי הוא]. ושם לה, ב איתא בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות אחרונים, דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון (שערי החצר והבית) כדי לחייבן במעשר, דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות דרך חצירות ודרך הקרפיפות כדי לפטרן מן המעשר, דא"ר ינאי אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית (פתח כניסה ויציאה, רש"י ועי' ב"מ פח, א בשעריך לאפוקי דרך גגות וקרפיפות). ומבואר דאיי"ז אלא מעלה אצל דורות הראשונים, ואין בזה איסור אצל דורות האחרונים כשהיו מכניסין דרך גגות חצרות וקרפיפות כדי להפטר מן

[אמנם בעיקר הנידון כ' הח"ח, דיש לדחות דלא דמי, דהתם בזקן כל כוונתו היא רק להפקיע עצמו מהמצוה, משא"כ הכא שהלואתו לנכרי ברבית היא כדי להרויח ממון, אלא שממילא נפקע עיי"ז ממצות הלואה לישראל].

אמנם נראה לדון מה שיש לחלק בזה. גם יש לברר דמדברי החמד משה דנקט בזה הא דאיתא במנחות במי שאין מכניס עצמו בקיום מצות עשה דנענש בעידנא דריתחא, משמע דלא ס"ל דהוי בכלל האיסור דויראת. וצ"ב.

ג) והנה מצינו עוד דוכתי דמבואר דאסור לגרום שלא להתחייב במצוה חדא, בשו"ע יו"ד סו"ס שכד כתב וז"ל אסור לעשות עיסתו פחות מכשיעור כדי להפקיע ממנו חלה. ובביאור הגר"א כ' דמקור הדין מהירושלמי רפ"ג דמי שאין יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשה קבין, כדי שלא יתחייב בחלה, והיינו דבלא"ה לא שרי לעשות עסתו קבין קבין – וכן מפסחים מח, ב דקאמר על עשיית עיסה קבין קבין כדי שלא יחמיץ, דהוי חומרא דאתי לידי קולא שלא התחייב בחלה היינו דאסור לעשות תחבולות כדי שלא יתחייב בהמצוה העתידה לראם עלא.

ובבית אפרים (או"ח ס"י לג) כתב להוכיח עוד מהא דמפרש הירושלמי (הובא בתו"ט מע"ש פ"ד מ"ד) הא דתנן מערימין על מעשר שני כיצד אומר אדם לבנו ולבתו וכו' הילך מעות אלו ופדה לך מעשר שני זה וכו', (ובכך פוטר עצמו מלהוסיף חומש על פדיונו כדין בעה"ב הפודה מעשרו), ומפרש הירושלמי, למה מערימין עליו מפוי שכתוב בו ברכה (ועיי"ש במפרשים). ומבואר דאי לאו דכתוב בו ברכה לא היה היתר להערים וליתן מעות לאחר כדי שיפדה בלא חומש.

[והנה הא דמבואר במנחות פז, א דאין למכור תבואתו לעכו"ם כדי שימרח העכו"ם ותפטר מן

אכן בדי' המשני'ב בהל' נשיאת כפים שהביא הגמ' בקידושין דלכך יהא אסור לכהן לצאת מהבהכני"ס לפני שהש"צ קורא "כהנים", מבואר דלא נקט כן בפשט הגמ' בקידושין, ועוד ק' דלפי הסבר זה למה בחלה אסור לאפות פחות מכשיעור, הרי בשיעור כזה באמת הוא פטור מחלה, ומה הנ"מ בין חלה לפטור תו"מ של דורות האחרונים.

ז) והנה במנחות מא, א איתא הכי, דמלאכא אשכחא לרב קטינא דמכסי סדינא (דלא הוה ליה ציצית כדאמרינן לעיל משום כסות לילה, רש"י) אמר ליה קטינא סדינא בקייטא וסרבלא (אין לה אלא שני כנפים) בסתמא ציצית מה תהא עליה, א"ל ענישתו אעשה, א"ל בזמן דאיכא ריתחא ענשינן. מפרשינן דהכי קאמר ליה טצדקי למיפטר נפשך מציצית, ופרש"י, תבקש תחבולות לפטור עצמך מציצית, טצדקי תחבולות וכו'.

הרי מבואר דהעושה לפטור עצמו מציצית, על ידי שאינו לובש בגד שיש בו ד' כנפות המחויב בציצית, ענשינן עליה דריתחא, וצ"ב אמאי לא מייתי קרא דוירא, שמבקש תחבולות להפטר ממצות ציצית.

ונראה בעזה"י דגדר האיסור דילפיי מקרא דויראת שדרשהו שלא יעצים עיניו קודם שיבא הזקן ויתחייב במצות תקום והדרת, היינו דאסור לאדם למנוע חיוב העתיד לבא עליו, ועל זה נאמר ויראת, כפי שפ"י רש"י יש לך לירא מן היוצר היודע מחשבותיך שאתה מבקש תחבולות להפטר ממצותו, אולם לא נאמר שיהא אדם צריך להביא עצמו למצב שיתחייב במצוה. והיינו, דהיכא דכפי האופן וצורת הדברים עתיד להתחייב במצוה כשימשך מצב זה, והוא מונע המשך אותו המצב כדי להיפטר מן המצוה, וכמו"כ אם מונע לאיזה זמן או איזה פרט קיום

המעשר. וכן בפסחים ט, א מבואר דאף חבר שרי ליה להערים שלא יתחייב במעשר.

וצ"ע אמאי לא תהא הערמה זו בכלל איסור דויראת שלא לעשות תחבולות להפטר מן המצוות.

ה) ובאמת כבר עמדו בזה במושב זקנים לבעלי תוס' (קדושים יט, לב) שהקשו סתירת הדברים, דאסור לעצום עיניו כדי שלא יצטרך לקום בפני הזקן, ואילו הערמה בהכנסת תבואה כדי להפטר מתרו"מ משמע דשרי. ותי' דטעמא דאסור להעצים עיניו משום כבוד התורה, ולא נאמר כן בשאר מצות.

אכן לפי"ז אין להוכיח לכהן שנמנע מלשאת את כפיו, ולהלואה לנכרי ברבית כשיודע שישראל אמור לבקש ממנו הלואה, א"כ בדי' הח"ח מבואר דאיסור זה שייך גם בשאר מצות.

ו) והנה בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ג ח"א סי' ק"כ) כ' ליישב הקושי' בהא דמבואר בברכות, שבדורות האחרונים הפקיעו את עצמם ממצות תרו"מ, דמאי שנא מהגמ' בקידושין שאסור לפטור את עצמו מלקום בפני החכם, דכשהכניסו התבואה דרך גגות, באמת היו פטורים מתרו"מ, ולכן אע"פ שאינו מן הראוי, אבל אין איסור בדבר, משא"כ בגמ' בקידושין שכשנכנס החכם, באמת כל אחד חייב לקום, ואינו תלוי בראיית עיניו, דאטו ראיית החכם היא סיבת החיוב לכבדו, אלא דכשאינו רואבו נחשב כאנוס ולא כמבטל מ"ע, כיון שאינו יודע מתי לכבדו, אבל כיון דעצם הכבוד אינו תלוי בראיית עיניו בכלל, לכן שפיר יש איסור לעצום עיניו אע"פ שעדיין לא הגיע זמן החיוב. [ועי' בשו"ת להורות נתן ח"ה סי' נ"ח סק"י"ב, ועוד שם].

אופן אחר של עיסה בין מצד האדם ובין מצד העיסה, רק כל עניינו הוא עשיית אותה עיסה באופן מתמשך על ידי חילוק עשייתה שלא יהא כאן עיסה המחויבת. וכן כשצידו מע"ש ונותן ממעותיו לאחר לפדות המע"ש ומחזירן לו, וכן כשצידו מע"ש ונותן ממעותיו לאחר ולכך נחשב שעשייתו היא כדי לפדות המע"ש ומחזירן לו, וכן במוכר תבואתו זמן המירוח או אוזן בכורו, בכל אלו ראוי ועתיד הוא להתחייב במצוה במצבו זה, ובכה"ג נחשב תחבולתו מן המצוה, מניעת חיוב המצוה לבא עליו, ועל כך נאמר ויראת.

אולם הערמת הכנסת תבואתו קודם שנגמרה מלאכתו, או דרך גגות וקרפפות שאינם בכלל בשעריך, לא אמרינן שיהא מוטל עליו לגמור מלאכת התבואה כדי להכניסה בחיוב מעשר, ושרי ליה שלא לגמור מלאכתה, וכך יאכלנה אכילת עראי, [ובפרט לד' המאירי ברכות לא, א שכתב דאמרו כן לאכילת בהמתו שכל אכילתה חשובה ארעי], וכן כשיש לפניו כמה אופנים היכן להניח תבואתו, אם בבית או בחצר, וכן איך להכניס אם דרך לן כוון דאופן הכנסה "בשעריך" הוא המחייב, והאופנים האחרים פטורים, הרי לפניו אופנים שונים לעשות, השער או דרך גג וקרפיפו, שרי ליה לבחור האופן שלא יחייבנו במצות מעשר. והחילוק כמשנ"ת דא"י נחשב מניעת המצוה לחול עליו, כשיש חפניו כמה מהם המחייבים ומהם הפטורים.

וכן הנצרך לדם שפיר שרי ליה לנחור הבהמה ולא לשוחטה בכדי שלא יתחייב במצות כיסוי הדם, דכיון דאינו נצרך להתיר הבשר ע"י שחיטה, ואינו צריך אלא לדם, א"כ כך לו הריגת הבהמה ע"י שחיטה או ע"י נחירה, ואין כאן דחיית מצות השחיטה.

אותו המצב כדי להפטר מן המצוה, זהו שנאסר בקרא דויראת.

אבל כשיש לפניו אופני עשיה מסוימת המחייבים אותו במצוה, ואופני העשיה אחרים הפטורים מן המצוה, לא נאמר בקרא דויראת שאסור לו לפנות אל האופנים הפטורים ולעשות דוקא באופנים המחייבים במצוה.

וזהו הך דציצית כשלושב בגד שאינו מחויב בציצית אין זה בכלל ויראת, שאינו אסור לבחור לבישת בגד הפטור, אף כשנמנע בכך מקיום מצות ציצית, אלא דמ"מ אמרי' דענשינן בעידנא דריתחא, וכפי שפירש רבינו יונה בשע"ת (ש"ג אות כב) וז"ל כי אין מצות ציצית זולתי על מי שיש לו בגד אשר לו ארבע כנפות, ואם אין לו בגד כזה אינו חייב לקנותו, אף גם זאת אמרו רבותינו זכרונם לברכה כי ענוש יענש לעתות בצרה על דבר אשר לא חמד יופי המצוה ושכרה, לבעבור סבר פני דבר חיובה עליו, ולקחת לו בגד שיש לו ארבע כנפות לעשות בו ציצית על כנפיו.

ח) אשר לפי"ז נראה דחלוק עניינו של המערים בתבואתו כשמכניסה במוץ שלה או מכניסה דרך גגות חצירות וקרפיפות דשרי, מהנך דאסירי, לעצום עיניו לפני שיבא הזקן, ולעשות עיסתו קבין קבין שלא תתחייב בחלה וליתן לאחר לפדות המע"ש תחתיו דאי לאו דכתיב ביה ברכה הוה אסיר. [וכן למכור תבואתו שימרחנה העכו"ם ויחזור ויקנה ממנו, ולמכור אוזן בכורו לעכו"ם].

דבכל הנך ראוי ועתיד הוא להתחייב במצוה במצבו זה ממש, או במצבו העתיד להמשך, היינו כשיבא הזקן והוא נמצא שם אם לא שיעצום עיניו הרי כאן מצות תקום והדרת, ובעשיית עיסתו הלא עומד הוא לעשות עיסה מכל הקמח שלפניו, ועשיית עיסה בחלוקת קבין קבין אינה

ויראת, מפני שבהמשך עמידתו בביהכ"נ יבא עליו חיוב המצוה וכמשנ"ת.

(ח) שו"ת על הפרשה.

מאת: הרב שר שלום עפג'ין הלוי מח"ס סדרת דובר שלום. לע"נ הטהורה של מרן רשכבה"ג הגאון המופלא מורינו שמריהו יוסף חיים קנייבסקי זצוקלה"ה זיע"א.

פרשת קרח.

ויקח קרח בן יצהר. (פט"ז, פ"א).

שאלה: מדוע נענש שתבלעהו האדמה.

תשובה: א) משה רבינו הלא היה נמוך [קטן בעיניו] מכל האדם אשר על פני האדמה והיינו שהיה מגיע ממש עד עפר ובכל זאת טענו כנגדו ומדוע נתנשאו זאת אומרת שאפילו ענווה כזאת להיות שפל עד עפר נחשבת גם היא בעיניהם לגאות והתנשאות א"כ לא נשאר להם אלא לירד מתחת לפני האדמה. (מעיינה של תורה).

ב) קרח גלגול קין ומשה גלגול הבל וע"כ חלק קרח על משה וקנא בו ועורר קנאה הישנה שהיה לקין על הבל והאדמה שנתאררה אז על שפצתה פה לקחת את דמי הבל כאן תיקנה משה במה שבלעה את קרח ונקמה ממנו נקמת קין שנתאררה עבורו. [עי' אוה"ח]. (באור החיים בשם קהלת יעקב). ויסוד הדברים הם קדומים ומובאים בהאריז"ל שער הפסוקים פ' בראשית ופ' קרח, שער הגלגולים שער ח' הקדמה ל"ו, וע"ע מש"כ בזה בילקו"ר פ' בראשית בענין קין והבל. ויש מי שאומר שבאותו מקום שנבלע קורח שם היה המקום שנהרג הבל והקב"ה דרש דמו. (עלי דשא ח"ד עמ' 96 בשם ויאמר אברהם).

שאלה: מדוע שאל קורח למשה ב' שאלות על טלית ומזוזה

בדוקא. [עי' במדב"ר פי"ח פ"ג שאלותיו של קורח].

תשובה: מפני ששני הדברים האלו היו נוגעים למחלוקתו שהתחיל לריב עם משה ואהרון שהמזוזה רומזת למשה שע"י ניתנה תורה וזו היתה מעלתו והתכלת רמז לאהרון שמעלתו היתה בגלל בגדי הכהונה ור"ל מאחר שכל העדה כולם קדושים ומלאים תורה שכולם אנשים גדולים למה הם צריכים למזוזה שהוא משה ולכלת שהוא אהרון. (ילקוט מעם לועז).

ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי שם: (פט"ז, פ"ב).

שאלה: מדוע לקח קורח עמו ר"ג ראשי סנהדראות.

תשובה: חשבון הר"ג האנשים האלה שלקח קרח מפני שרצה ליקח מכל שבט הסנהדרי קטנה שהם כ"ג אנשים ומי"א שבטים יוצאים רנ"ג איש והשלשה היו דתן ואבירם ואון בן פלת. (ילקוט מעם לועז).

וישלח משה לקרא לדתן ולאבירם בני אליאב ויאמרו לא נעלה. (פט"ז, פי"ב).

שאלה: הול"ל לא נבא מהו לא נעלה.

תשובה: עי' בתיב"ע שכתב וְשָׁדֵר מֹשֶׁה פּוֹלֵיץ לְזִמְנָא לְבִי דִינָא רַבָּא לְדִתְן וְלְאַבִּירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאָמְרוּ לֹא נִסּוּק: ע"כ, וביאורו וישלח משה שלוחים להזמין לבית דין הגדול לדתן ואבירם. (יין הטוב ח"ב עמ' תרכ"ה). וכן הוא ברשב"ם כאן.

ואם בריאה יברא יהיה ופצתה האדמה את פיה ובלעה אתם. (פט"ז, פ"ל).

ט) ומעתה נשוב אל הראשונות מה שיש לדון היכא שקם קודם שיבא החכם או מסתלק משם, אם הוי בכלל האיסור דויראת.

ולפי המתבאר יתכן לחלק דדוקא כשנמצא בדי אמות שעובר שם הזקן, אלא שמנע מעצמו החיוב על ידי עצימת עיניו, בכה"ג הוי בכלל ויראת, אבל אין מוטל עליו מלכתחילה להשאר ולהיות במקום זה דוקא, ולעולם בידו לבחור להיות במקום אחר, ובשעה שיבא הזקן לא יהא שייך להמצוה, ומה שהולך מלכתחילה אי"ז מניעת המצוה מעליו כשבוחר להיות במקום שלא באה שם המצוה. והנה מש"כ הבאוה"ל דכהן היוצא מביהכ"נ כדי שלא להתחייב בברכת כהנים הוי בכלל ויראת, י"ל דאיר דתפילת הציבור וחזרת הש"ץ הוא הגורמת למצות ברכת כהנים, א"כ יתכן דגם קודם שהגיע הש"ץ לברכת שים שלום, נחשב כבר שעתיד לבא עליו החיוב ועל ידי יציאת מונע החיוב לבא עליו, הוי בכלל ויראת כמשנ"ת.

אמנם דעת החמד משה שלא כתב רק דהוי בכלל מה דנענשין בעידנא דריתחא י"ל דס"ל דאכתי כל שלא נתחייב בברכת כהנים, יכול לבחור להיות במקום אחר שלא מתחייב בו אין התפילה שקודם למקום הברכת כהנים מחשיבתו כראוי כבר להתחייב שהליכתו נחשבת כמניעת המצוה.

והנה בהערות מרן הגריש"א זצ"ל דעתו נוטה דאסור לעמוד קודם שיגיע הזקן או להסתלק משם. ויש לומר דעמידתו או הסתלקותו מהמקום שיושב בו, אשר אם ימשיך לישב שם יבא לידי חיוב המצוה, גם זה נחשב מניעת המצוה לבא עליו, ודוקא אם יש לפניו אופנים שאינו שייך באחד מהם, אין בחירת האופן הפטור חשבת מניעה המצוה, ולפי"ז יתפרשו גם ד' הביאוה"ל בכהן היוצא מביהכ"נ דהוי בכלל

באש תבערה ומתו בקברות התאוה רבים וכאשר חטאו במרגלים לא התפלל משה עליהם ולא בטלה הגזרה מהם ומתו נשיאי כל השבטים במגפה לפני ה' ונגזר על כל העם שיתמו במדבר ושם ימותו אז היתה נפש כל העם מרה והיו אומרים בלבם כי יבואו להם בדברי משה תקלות ואז מצא קרח מקום לחלוק על מעשיו וחשב כי ישמעו אליו העם וזה טעם "להמיתנו במדבר" אמרו הנה הבאת אותנו אל המקום הזה ולא קיימת בנו מה שנדרת לתת לנו ארץ זבת חלב ודבש כי לא נתת לנו נחלה כלל אבל נמות במדבר ונהיה כלים שם כי גם זרענו לא יצאו מן המדבר לעולם ויבטל מן הבנים מה שנדרת להם כאשר נתבטל מן האבות וזה טעם תלונתם הנה במקום הזה אחר גזרת המרגלים מיד והקרוב כי היו אלה הנקהלים כולם בכורות כי על כן חרה להם על הכהונה ולכך אמר להם משה שיקחו מחתות כמנהגם הראשון ויתגלה הדבר אם יבחר השם בהם או בכהנים. (רמב"ן).

וּתְפַתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וּתְבַלַּע אֹתָם וְאֶת בְּמִיתָהֶם וְאֶת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֶרַח וְאֶת כָּל הַרְכּוּשׁ: (פ"ט"ז, פ"ב).

שאלה: והלא און בן פלת היה קשור למחלוקת ואיך ניצל.

תשובה: כיון שפתחה הארץ את פיה והיתה מבקשת לבלוע את און והיה און יושב על מטתו והיתה האדמה מבקשת לבלוע אותו עמדה אשתו ואחזה במטה ואמרה רבון העולמים כבר נשבע בשמך הגדול שלא יהא במחלוקת בעולם מה שמך חי וקים אף זה אם יכפר בשבועה אתה חי וקים שתפרע ממנו לאחר כך אמרה לו קום צא אמר לה מתבייש אני ממשה רבנו אמרה לו אף אני אעשה זאת עמך יצאה ועמדה בדרכו של משה כשעבר משה היתה צווחת ובוכה אמר משה מה טיבה של אשה זו שמא יש לה דין אמרו לו רבנו אשתו של און היא וכך היה מעשה הלך משה אצל ביתה ועמד אצל הפתח וקרא און בן פלת צא יצא אמר לו המקום ימחול לך. (מדרש אגדה).

שאלה: מה התיקון של הר"ן ראשי סנהדראות.

תשובה: הבדלה ונר באים לתקן ר"ן אנשים של קורח. (עונה ושלוש) [להגרא"ר כ"ץ בעל הילקו"ר] דיני הבדלה ס"ב ד"ח ע"ב).

אמרו חז"ל במסכת אבות עשרה דברים נבחרו בערב שבת בין השמשות, ואלו הן, פי הארץ, ופי הבאר, ופי האתון וכו'. (פ"ה, פ"ו).

שאלה: והרי ברואה ועומדת כפי קבלת חז"ל [אבות פ"ה, מ"ו] דתנן עשרה דברים נבחרו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ וכו'.

תשובה: י"ל דפי הארץ פירושו דבור הארץ דומיא דפי האתון ופי הבאר והכי פרושא דקרא אם בבריאה [ותחסר בי"ת השימוש בתבת בריאה וכמוה רבים] שמימי בראשית הוא הגיהנם יברא קרובי פתחא [כמאמר חז"ל בחלק] ועל ידי כן ופצתה [מלשון פצו שפתי] תשמיע קול דברים להגיד כל הנעשה בתוכה שירדו חיים שאולה לדיוטא התחתונה ואחר כך בשעת מעשה אמר ותפתח וגו' אמר פתיחת פה לבד לבלע אותם ועוד היה שהעם נסו לקולם רוצה לומר קול דברי הארץ דאם לא כן קשה דאדרבה דרך שומעים קול צועקים אוי ואבוי שיתקרבו אל הקול וזה לשון רש"י בחמש לקולם בשביל קול היוצא על בליעתם ועי' שם ברא"ם. (תוס' יום טוב על אבות שם).

עוד אמרו שם איזו היא מחלקת שהיא לשם שמים, זו מחלקת הלל ושמאי, ושאנינה לשם שמים, זו מחלקת קרח וכל עדתו. (פ"ה, פ"ז).

שאלה: לא הזכיר צד השני שהם משה ואהרן כמו שזכר בחלוקה ראשונה שני הצדדים.

שאלה: והלא נבקעו מדינות רבות וירדו הדרים בהן שאולה [וכן אמרו חז"ל [ברכות פ"ט, מ"ב] על הזיקין ועל הזוועות ופי' הרע"ב זוועות שהארץ מזדעזעת ורועשת].

תשובה: א) בריאה חדשה להמית אותם במיתה שלא מת בה אדם עד הנה, ומה היא הבריאה ופצתה האדמה את פיה ותבלעם. (רש"י).

ב) כי בקיעת האדמה אינה בריאה מחודשת אבל פתיחת הארץ את פיה לבלוע הוא חדוש לא נהיה מעולם כי כאשר תבקע האדמה כמו שנעשה פעמים רבים ברעש הנקרא זלולה [רעידת אדמה] תשאר פתוחה גם ימלא הבקע מים ויעשה כאגמים אבל שתפתח ותסגר מיד כאדם הפותח פיו לבלוע ויסגור אותו אחרי בלעו זה הדבר נתחדש ביום ההוא כאלו הוא נברא מאין וזה טעם ותכס עליהם הארץ (פסוק לג) ולכך אמר הכתוב אחרי ותבקע האדמה (פסוק לא) ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם (פסוק לב) ועל דעת רבותינו (סנהדרין דק"י ע"א) בקרוב פתח גיהנם גם הוא ענין נתחדש לשעתו. (רמב"ן).

ג) למדנו כי ברא ה' אז בריאה חדשה בארץ שנעשה לה פה דומה כפה של בע"ח שיש לו חיות והוא מתנועע ופותחו כרצונו ובולע אל תוכו ברצון וסוגר פיו אחרי שבלע ומוריד הנבלע אל חדרי בטן כמו שברא ה' את פה האתון שהיה בו כח הדיבור כן ברא את פי הארץ כפה של בע"ח שיש לו רצון ותחילה שלחה את פיה ובלעה בתוכה אהלי דתן ואבירם וירדו אל חדרי בטנה ואח"כ האריכה את פיה ב' אלפים אמה עד מחנה לוייה ובלעה את כל אשר לקרח ואח"כ האריכה את פיה עוד ב' אלפים אמה עד פתח אוה"מ ובלעה את קרח עצמו וכו' וזה היה בריאה חדשה כבריאת יש מאין שאין דוגמתה בעולם הטבעי שנברא בששת ימי המעשה רק בעולם הפלאות וזש"כ ואם בריאה יברא ר"ל שהארץ עצמה שנבראה מכבר יש מאין ביום הראשון להארץ הזאת יברא ה' בריאה חדשה עתה ג"כ יש מאין שתפצה את פיה כבע"ח הפותח פיו ומגיעו כרצונו והיה פי הארץ ג"כ מתפשט ומתקמץ נתארך ונתקצר לפי גודל הדבר שרצה לבלוע ולפי רחוקו מן המקום ששם נפתח בעומק הכדור הנקרא ארץ והאדמה שלמעלה נבקע לתת מקום אל הפה שנפתח בארץ בעומקי שאול לבלוע אלה המכחישים בשליחות משה שנשלח מה' לתת לעמו תורה ומצות אלהים חיים בעת שירד על הר סיני במופתים גלויים ונוראים שהיו דומים ג"כ כבריאת יש מאין. (התורה והמצוה ח"ב, ספר הכרמל [למלבי"ם] ח"ב ערך פי הארץ). ועי' לקמן עוד תירוץ בשם תוי"ט על מסכת אבות.

שאלה: מי שתק במחלוקת קורח ועדתו.

תשובה: אהרן במוסרו ובקדושתו לא ענה דבר בכל המחלוקת הזו ויהי כמחריש וכמודה שמעלת קרח גדולה ממעלתו אבל הוא עושה כדבר משה ומקיים גזירת מלך. (רמב"ן).

שאלה: מדוע נתעוררו רק עתה קורח על משה ואהרן.

תשובה: הנכון בדרש שכעס קרח על נשיאות אלצפן כמאמר רבותינו (תנחומא קרח א) וקנא גם באהרן כמו שנאמר ובקשתם גם כהונה (פסוק י) ונמשכו דתן ואבירם עמו ולא על הבכורה כי יעקב אביהם הוא אשר נטלה מראובן ונתנה ליוסף אבל גם הם אמרו טענתם להמיתנו במדבר (פסוק יג) ולא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו (פסוק יד) והנה ישראל בהיותם במדבר סיני לא אירע להם שום רעה כי גם בדבר העגל שהיה החטא גדול ומפורסם היו המתים מועטים ונצלו בתפלתו של משה שהתנפל עליהם ארבעים יום וארבעים לילה והנה היו אוהבים אותו כנפשם ושומעים אליו ואלו היה אדם מורד על משה בזמן ההוא היה העם סוקלים אותו ולכן סבל קרח גדולת אהרן וסבלו הבכורים מעלת הלויים וכל מעשיו של משה אבל בבואם אל מדבר פארן ונשרפו

במדבר פרק טז, א-ד

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן: ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים נשיאי עדה קראי מועד אנשי שם: ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אלהם רב לכם כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם יקוק ומדוע תתנשאו על קהל יקוק:

בפרשה זו מתואר ויכוח בין קרח ועדתו למשה רבינו, ולכל אורך הפרשה עולה שהטענות שנטענו ע"י קרח גרמו לגדולים וקטנים לערער אכן על הנהגת משה רבינו, שאומנם רש"י כתב שפיתה בדברי ליצנות, אך אין הכוונה שגם מורמי העם התפתו מחמת טענות אלו. שהרי יחד עם קרח היו כל גדולי ישראל באותה תקופה, מלבד כלל ישראל שצידד ג"כ בעד קרח ועדתו. ומשמע מכך שטענותיו היו חזקות, ומה הם היו.

והנה היו בדבריו ב' טענות א' על המינויים, כלומר על סדרי ההנהגה, שמה רבינו מנהיג, ואהרון אחיו כהן גדול, ובני אהרון ימשיכו בתפקידים הבכירים, ושבתם יהיה השבט המובחר, כל זה לא היה נח לקרח ועדתו, הרי כל העדה קדושים ובתוכם ה', וכולם ראויים ומדוע דוקא הם נבחרו.

אכן מבאר הדרכי נעם שטענתו המרכזית היתה על צורת ההנהגה, שסבר שהיא איננה צריכה להיות באופן של משפיע ומקבל כלומר של רב ותלמיד, משום 'שכל העדה כולם קדושי ובתוכם ה'. עם ישראל הוא קדוש בכללותו, ואינו צריך לרב. והסיבה לטענה היתה שבמהלך החטאים האחרונים עם ישראל נענש ומשה רבינו לא סייע בעדו, לא בחטא המרגלים ולא בחטא המתאווים, ולא בחטא המתלוננים, והסיבה משום שההתקשרות בין כלל ישראל למשה רבינו פחתה, ומאחר וכך הרי שכל זמן ויש רב שלא מקושרים אליו לא מקבלים הארה ורוממות מן השמים וזה גורם לחטוא ולהענש, ואם כן עדיף להחליף צורת הנהגה, שלא יהיה רב.

ואכן משה רבינו ואהרון לא ביטלו את דבריהם כמו שכתוב שנפלו על פניהם, ועשו ניסוי שלא היה כדוגמתו שכולם יכניסו את המקל לקודש הקדשים, ומשה רבינו התפלל לה' שלא יקבל אותם, ומשמע מכך שהיה זו מחלוקת ולא רק ערעור וטענה גרידא, ולכן הוצרך משה רבינו להתפלל שה' ינקוט כצד שלו, [הוא אומר שהטענות המרכזיות לא היו המינויים, אלא הטענה על צורת ההנהגה].

כלומר היחס לקרח היה כאל אדם גדול וחשוב שיש לשמוע ולהשיב לדבריו, או עכ"פ להוכיח מה רצון ה', ועדיין לא נרתעו העדה עד שקיבלו את עונשם.

במה אכן נחלקו, משה רבינו לא השיב לדברי קרח מלבד טענה אחת שזו ציווי ה' שכך הדברים יהיו, שהמינויים שלו למנהיג ושל אהרון לכהן, הם עפ"י ה' וגם המינויים של הלויים הם עפ"י ה'. ואומנם טענה זו יכולה אולי להשיב על הטענות כלפי ערעור קרח ועדתו על המינויים, אך זה לא משיב על הטענות שלהם על ההנהגה של כלל ישראל. ואף במה שהשיב להם משה רבינו על המינויים שהם עפ"י ה', לא מובן מדוע שקרח ועדתו יקבלו זאת, כשהם עצמם מערערים על כך שמשה רבינו קיבל את ההוראות מה' על כך.

כמו"כ יש להבין מדוע קרח ועדתו קיבלו עונש חמור כ"כ, הרי סיבת הטענות התבססו על צורת הנהגה של משה רבינו, כשבפועל היו להם סימוכים למה שאמרו, שהנהגה בחטא העגל משה רבינו התפלל ואמר 'ואם אין מחני נא מספרך' ואילו בשאר החטאים שאח"כ משה רבינו לא התפלל כך, הרי אומר שהיה שינוי בהנהגתו אליהם, ומעתה מה התלונה אליהם אם הם לא מקבלים ממשה השפעתו כפי שהיו קודם לכן.

תשובה: לפי שבכאן אינם שוים שמשה ואהרון כונתם לשמים היתה ולא היתה בהם שום בחינה שלא לשם שמים. (תו"ט בשם מדרש שמואל).

כתב הרמב"ם "כבר הצטיינו הזכור יתברך כאלהם הנכנס ערב לחצירו ודי לנו בערבותו והודיענו שכל מי שצמד על הר סיני שהם מאמינים בנבואות משה רבנו שכל מה שצב על ידו הם וצניהם וצני צניהם עד עולם שכן אמר הקב"ה יתברך הנה אנכי צא אליך בעצ הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם לפיכך יש לדעת שכל מי שנטה מדרכי הדת הנתונה צמד על ההוא שאינו מזרע האלקים ההם וכן אמרו רז"ל על כל המסתפק בנבואה לא עמדו אבותיו על הר סיני." ע"כ. (אגרת תימן להרמב"ם).

שאלה: והלא לא יתכן כפירה אצל העומדים על הר סיני ואיך כפרו קרח ועדתו.

תשובה: נראה מש"כ הרמב"ם שזרע ישראל יש להם אמונה כהבטחת הכתוב וגם כך יאמינו לעולם והמסתפק באמונתו ח"ו אינו מזרע ישראל כל זה אמור כאשר אין רוצים להאמין שום דבר שלא הכירו כיוצא בזה באחד מן החושים וכיון שהוא לא ראה בעיניו ענינים כעין האותות והמופתים המבוארים בתורה משום כן אינו מאמין זה אין בזרע ישראל הקשורים באמונתם בתמימות אבל אם ישקע אדם בחטאים ובתאוות רעות ר"ל ובמאכלות אסורות המטמטמים את האדם יפרוץ בכפירה כדי שיהא יכול למלאות תאוותו וכזאת היה אצל קרח שמתוך שנפגע כבודו שלא נבחר לנשיאות שרצה כעס על משה וכדי להתנקם ולנצח למשה רע"ה התחיל בכפירה רח"ל ובמקום שהמדות הרעות פועלות כבר הדעת הולך ומשתבש לפי רצון המדות וכו' ועל זה ליכא הבטחה דגם כך יאמינו לעולם כי לא ניטלה הבחירה מן האדם והרוצה ליטמא פותחין לו ודברי הרמב"ם ז"ל לא אמורים אלא על הללו שבלי תאוה ומבלי הרצון להקל מעצמו עול התורה נעשים בלתי מאמינים לפי שלא ראו בעיניהם בחוש דבר כזה וכן"ל אבל קרח שבאמת ראה כל האותות והמופתים יום ויום ואפילו הכי כפר מסיבת תאוות הכבוד לא שייך הבטחת יאמינו לעולם כי הבחירה חופשית וברצון תאוות המדות הרעות רח"ל תשתבש הדעת ויגיע לכפירה ח"ו. (משמר הלוי ריש פ' קורח בשם מרן הקה"י).

(ב) אף אחר הבטחת הקב"ה כאדם הנכנס ערב מ"מ לא ניטל הבחירה מהם ומבניהם ומבני בניהם עד עולם שלא יהיה בהם מי שלא יאמין בה' ובנבואת משה רבינו וההבטחה היתה בדרך כלל כי האפשרות והנטיה והעזר ה' יהיה על הצד הזה להאמין בכל מה שראו ושמעו במעמד הר סיני אבל אלו החוטאים בנפשם כמו קרח ועדתו הבחירה ניתנה לכל וניתנה מקום לטעות וכפי הכלל שכל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו ואדרבה אלו שהיו במעמד הר סיני וראו ושמעו דבר ה' יצרום היה גדול יותר לטעות להם ומלחמת היצר היה יותר כבדה אצלם. (שם בשם מרן האבי עזרי זצ"ל).

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס

(ט) ביאור מחלוקת קרח ועדתו על משה רבינו על דרך הנהגה של רב ותלמיד

ונראה להבין מעט הדברים, שבמחלוקת מעין זו, אמור לאדם להיות קשור לקורה ועדתו בשום דבר, ועד כדי כך, שאפילו לא לקחת מאומה מכל אשר לו, וכל זה משום שעלינו להיות כל כך רחוקים מקורה, כי כל קשר ולו הקלוש ביותר עלול לגרום לרפיון באמונה.

והנה נראה שהמחלוקת של קורה לא היתה הגיונית כלל, אלא מעורבת מליצנות, וטבעה של ליצנות שדוחה מאה תוכחות, ושנינו בפרקי אבות איזוהי מחלוקת שלא לשם שמים, מחלוקת קורה וכל עדתו. ומה הפירוש מחלוקת שלא לשם שמים, שהמחלוקת לא נובעת מבקשת האמת, כאשר מצינו במחלוקת הלל ושמאי, שכל אחד ביקש לדעת האמת, ורק בגלל זה נחלקו, כדי לברר את האמת כאשר היא, וזו דוגמא של מחלוקת לשם שמים. ולכן אמרו חכמינו במסכת יבמות פרק ראשון על מחלוקתם, אלו ואלו דברי אלקים חיים.

והנה אם היה קורה מעוניין באמת להבין, – והרי הוא היה פיקח ובודאי שהיה תלמיד חכם מופלג – יכול היה לשאול כל קושיותיו למשה רבינו שעמד אכן לענות לכל הדבר הקשה. אלא שקורה לא היה רוצה לדעת שום תשובה ונימוק, רק לנסות להגיע למסקנא שמשה רבינו אינו צודק, וכאילו הוא סימן לעצמו את המטרה מראש, וזה מה שכל כך גרוע במחלוקת זו, עד שצריך להתרחק ממנה כדי שלא להידבק מאוירת הליצנות והקרירות חס ושלום.

ונראה שעד היום הזה אנו מזכירים ומדגישים ההתרחקות מקורה ועדתו, כדי להראות כמה צריך להתרחק מהליצנות שדוחה מאה תוכחות, והיינו מאה ראיות חזקות, ולכן המנהג לרקוד בשמחת תורה ולהכריז משה אמת ותורתו אמת, וכל זה כדי לסמל התרחקות זו.

והנה קורה הקשה שתי קושיות על משה רבינו, מבית מלא ספרים אי חייב במזוזה או לא, ומטלית שכולה תכלת אי חייבת בציצית או לא. ורש"י הביא שקורה הלביש את המאתים וחמישים איש בטליתות של תכלת. ולכאורה קשה מדוע היה צריך לטרוח כל כך, הרי יכול היה פשוט לבוא בעצמו אל משה רבינו ולשאול את הקושיא. אמנם הוא אשר דיברנו, אין כאן הגיון כי אם ליצנות, וכך עושים ליצנות, מיצרים מצגת וכדומה.

והנה אנחנו אומרים בכל יום ויום, ויציב ונכון וקיים וישר וכו' על אבותינו ועלינו על בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך. ונראה שמחמת שהזכרנו בקריאת שמע פרשיות מזוזה וציצית, על כן יש בנותן ענין לגלות דעתינו, שאנו מקבלים דברי התורה עלינו לעולם ועד, ואפילו בט"ו מלשונות של קיום, ויציב ונכון וקיים וישר וכו'. כי אין אנו עזי פנים וקשי עורף כקורה ועדתו. ואנו מפטירין אשרי איש שישמע למצוותיך ותורתך ודברך ישים על לבו. ויגעת ומצאת תאמין, ומי שיתיגע יבין כמה שפיקודי השם ישרים משמחי לב.

%%%%%%%%%

בס"ד נחשבה (עבור בני חו"ל לפרשת שלח) תשפ"ב

וְשֵׁם רְאִינּוֹ אֶת הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן הַנְּפִילִים – וְנָחִי בְּעֵינֵינוּ פְּחָגְבִים – וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם.

אם מתבוננים בסיפור של המרגלים בתורה, ובסיפור של המרגלים בספר יהושע, ההבדל שביניהם בתוצאה הסופית הוא קיצוני. שהרי סיפור המרגלים שבתורה בפרשת שלח נגמר בצורה טראגית מאד לכל דור המדבר, זולתי כלב בן יפונה ויהושע בין נון, ואילו סיפור המרגלים שבספר יהושע הסתיים בצורה מוצלחת ביותר. ולא זו בלבד אלא שהנה המרגלים שבתורה שבפרשת שלח, מתחילה היו כולם אנשים ראשי בני ישראל, ובכל זאת חזרו משליחותם מרגלים, והם עצמם אבדו, וגרמו מיתה לכל דור המדבר במדבר, מבלי לעלות לארץ ישראל, ואילו שני המרגלים דיהושע, והיינו פנחס וכלב, לא די שלא ירדו ממעלתם ומדרגתם, אלא שבליה אחת, החזירו בתשובה את רחב, שהיתה מהכנענים. לא יאומן החילוק בתוצאה... והלא דבר הוא, ומה זה בא ללמדינו.

ונראה שהנה המרגלים דמשה רבינו כאשר חזרו משליחותם אמרו, וְנָחִי בְּעֵינֵינוּ פְּחָגְבִים... והרי שלא היה להם מספיק חוסן ועוז לעשות השליחות כראוי, ולכן ירדו ממעלתם ומדרגתם הרוחנית, וגם החטיאו לכל העם, אולם המרגלים דיהושע כפי הנראה נשארו במעלתם הרוחנית, ולכן גם היו כל כך ניכרים בבית רחב שביריחו,

משה עבר לדבר איתו בגרמנית שוטפת, שפה ששניהם שלטו בה, כדי שאיש לא ינסה לצותת לה, הוא פרס בפני הרמטכ"ל את כל המאורעות שהתרחשו וביקש שהרמטכ"ל יכנס בהקדם את כל אלופי המטה, כולל את הרמטכ"ל הקודם, כדי שיהיה קונצנזוס מלא להחלטות.

איך מגיבים על התביעה המחוצפת של רב נפתלי הרטשטיין?

הרמטכ"ל החדש רא"ל מרדכי מקלף הורה למזכירתו לכנס ישיבה שלא מן המניין של כל האלופים, כולל הזמנה לרמטכ"ל הקודם רא"ל (במיל.) יגאל ידן, הוא לא פירט את מטרת האסיפה, הכותרת הייתה "דיון בכמה נושאים חשובים" מעבר לזה לא פורט, כדי שלא ידלפו דברים מחוץ למטה, כל הנקראים הושבעו על סודיות וד"ל.

האלופים היו במתח רב, השערות רבות עלו במוחותיהם, כל אחד היה לו כיוון, רובם חשבו על תרגיל צבאי בסדר גודל ארצי שמצריך אישור מטכ"ל מיוחד, המצב בארץ באותם ימים היה מתוח מאד, עקב פעילויות הפיזאיונים (ארגוני טרור שפעלו אחרי מלחמת השחרור בכל מיני מקומות הם זרעו חורבן והרס בכל מיני ישובים לא מעט רציחות וגניבות חקלאיות נזקפו לזכותם החורבן והשכול שזרעו בכפר חב"ד התפרסם בכל העולם וזה רק היה אחת מפעילותיהם). ישראל נלחמה בהם בתקיפות, אבל עתה יש חשש שהפעילות עלתה מדרגה ומצריכה לשיבה מיוחדת שלא מן המניין.

כשהגיעו האלופים גילו כי גם הרמטכ"ל הקודם יגאל ידן יושב ליד מרדכי מקלף, זה הדליק אצלם נורה אדומה, אם מזמינים את הרמטכ"ל לשעבר [דבר מאד לא מצוי] מעלה חשד שהסיפור מאד לא פשוט עד שנזקקים גם לנוכחותו.

הרמטכ"ל לקח את רשות הדיבור, הוא סיפר לכל הנאספים שנוצרה בעיה קשה עם המשלחת הישראלית שנשלחה לארה"ב ומטרת האסיפה איך מתמודדים עמה, הוא לא רצה לפרט יותר, הוא נתן להם לעכל את הנתון, אחרי זה יוסיף להם פרטים.

האלופים לא ידעו מאומה על המתרחש בארה"ב, העיתונאים היו משרתי המדינה, הם לא חיפשו סקופים צהובים שמטרתם להאדיר את כוח התקשורת על חשבון העם, באותם ימים התקשורת לא הייתה מפוטמת על ידי מדליפים מהצבא או משייבות הממשלה כזמננו שפרטים חשובים ביותר יוצאים לעולם כדי לצבור פופולזיס זול, כל מה שניתן להחביא הסתירו מעיני התקשורת היסמנית (אומרת הן על הכל) חוק הצנזורה שלט בכיפה, אבוי למי שהפר אותו הוא יכול היה להסתכן בשלילת הרישיון ועונש כספי כבד, כך לא דלף עד עתה פירור מידע, כי המשלחת עומדת בפני כישלון עצום.

איש מהנאספים לא הצליח להבין למה תערים ארה"ב קשיים על מדינת ישראל בעלת הברית האיתנה שלה במזרח התיכון, בפרט מהממשל הרפובליקני שהוא ימני ואוהד ישראל לא צפויים לבוא קשיים, הרמטכ"ל ראה את המבוכה הגדולה ששוררת על פניהם החליט לפזר את הערפילים מידית, הוא הורה לאלוף משה בריל לתת סקירה קצרה על כל המתחולל. האלופים היו מופתעים מאד, משה בריל האפרורי עומד לתפוס את הבמה? מעולם לא כיבדו אלוף בעמדה בינונית שלא שימש כאחד מאלופי הפיקודים או ראש אמ"ן לשאת דברים בפני כל האלופים.

אלוף משה בריל היה ממונה על חייל שריון, הוא ותניק השריונרים בארץ הוא היה בקיא בכל פרטי הלוחמה של טנקים ויתר הרכבים המשוריינים, היו שקראו לו "מר שריון" [בדומה לאלוף ישראל טל שכיחן מספר שנים אחרי כן בששת הימים] הוא נחשב לאדם חזק מאד, אבל לא היה בשפיץ הפירמידה (הוא היה מבוגר האצ"ל מה שמנע ממנו להתקדם לפיקודים, שמא יהיה רמטכ"ל ימני, דבר שנגד את האג'נדה הרהבתנית שרק השמאל מוכשר להעמיד מפקדים ולא רק בזה אלא בכל תחום שיש בארץ).

האלוף משה בריל קם לשאת דברים, הוא היה חמור סבר ביותר, הוא סיפר להם את השתלשלות הדברים כפי שהעביר לו האלוף צ'רה צור, הוא לא העלים דבר, הנוכחים שמעו לחרדתם כי מוטל ווטו על הבקשה שלהם לרכישת נשק וכל זה בשל המאסר של מולי פלד, אותו בוגד נקלה מאיים עליהם ממרחק, יש לו בן דוד שהוא סנטור מבכירי המפלגה הדמוקרטית שמציב תנאים לאישור תמורת שחרור ללא תנאי של החייל.

"חוצפה שאין כדוגמתה, מעמידי אדם אחד מול סיכון מדינה שלימה!?" זעק האלוף אבירם יערי (איש השיבה שניסה לגייס את מולי פלד לשוב לצבא תמורת הטבות מופלגות ביותר ללא הצלחה).

"אבל איך בכלל קרה הדבר שהסיפור הגיע לארצות הברית, עד שאפילו הנשיא עצמו מעורב בה ללא ספק? הרי האלוף אייל איזנברג ראש מה"ד את קולו הצווחני לגובה המקסימלי של סולם הצלילים [אותו אי אפשר לשמוע בדציבלים נמוכים כי אין לו מה למכור] יש בתוכנו בוגד שמוציא דברים החוצה, אני כבר לא בוטח באיש, אולי אחד מאתנו הוא חפרפרת? נצטוך לבדוק ב'גלאי אמר' כל אחד מאתנו.

"רק רגע אנו לא נסחפים? שומעים חצאי דברים ומיד מסיקים מסקנות, גם אם יש איזה סנטור שמערים קשיים, דבר חמור כשלעצמו, אבל מניין לך שגם הנשיא איזנהאואר בתמונה? שאל האלוף אבירם יערי את האלוף בריל.

"צ'דה אמר לי זאת, הוא נמצא שם במקום והוא התרשם שהדברים נאמרים על דעת הנשיא" השיב בריל זעופות על הספק שמטילים במהימנות ידיעותיו.

משה בריל לא ידע שקביעה זו הייתה בטעות, אם היו אנשי המשלחת עורכים גישושים זהירים דרך צינורות הדפלומוטיים לברר את עמדת לשכת הנשיא היו נתקלים בהתעלמות מוחלטת מהסיפור, הוא היה תמה ומכחיש כל שייכות אליו.

הייתה כאן הצגה מושלמת, הלשכה הייתה יוצאת בהכרזה דרמטית עם הכחשה גורפת: אין להוד מעלת הנשיא שום מידע על המתחולל, אמנם אנשי הדפנס (משרד ההגנה) מעבירים לו ראשי פרקים, אבל הם מנוהלים תחת המיניסטר שמנהל את המשרד, הנשיא לא אמור לדעת כל פרט ופרט בתהליכי ההתנהלות, יש לו אמון מלא באנשיו והוא לא אמור לעקוב אחריהם, על אחת כמה וכמה שאיש לא הודיעו על פרשת החייל הישראלי הכלוא מולי פלד, וכי מה לחייל ישראלי עם מדיניות ארה"ב?

הוא היה מתעלם לחלוטין מנציגו רב נפתלי הרטשטיין, הוא לא היה מספק הסבר אך הגיע להרכב, הוא לא זה שממנה את ההרכב ועל כן לא הוא הכתובת לביורורים, יתכן שאנשי הרכש היה מתרשמים שהנשיא הוא שקן מדופלם אבל לא הם יבחרו אותו לנשיאות נוספת, יש לו פרצוף פוקר מושלם וכשצריך הוא יודע לשחק את הטמבל המושלם. למזלו הטוב של הנשיא לא בדקו נציגי הרכש את עמדתו, הם ראו את המכשולים שהערימו עליהם נציגיו על כל צעד ושעל, והשתכנעו שזו היא עמדתו הרשמית.

כשקיבלו הנציגים את דפי הבקשה שלהם בחזרה ראו כי חלק גדול מאד מבקשותיהם סומן באיקסים בטוש אדום, קרוב לחמישים אחוז מהפריטים לא ניתן כראש לרכוש נכתב בהערת אגב, בדיקה לעומק גילתה שאת פריטי הנשק המתוחכמים ביותר שרצו לרכוש השמיטו האמריקאים לחלוטין, כאילו לא דובר עליהם כלל, ההלם היה עמוק ביותר, מעולם לא נתקלו ביחס כה מזלזל, הנציגים חשו עצמם עלובים לחלוטין, כזה חוסר יחס לא גילו עד עתה, הכבוד הישראלי נפגע עמוקות, הנציגות הישראלית הייתה בדילמה עזה אך מגיבים על כך.

לאחר שהתאוששו ניסו להתמקח ולטעון כי במצב כזה נמצאת המדינה היהודית בסכנת קיום מוחשית, סם פרקר ביקש מהם ברמיזה דיפלומטית להתגמש בתביעות שלהם אלא אם כן... הוא לא נקט מפורשות מה הצד הנגדי שעומד על כך המאזניים, אבל מי שרצה להבין הבין היטב.

"אפשר לקבל קצת יותר הסבר אך כרכו את הסוגיא של מולי פלד לנושא שלנו?" תבע אלוף אבירם יערי שהיה יקה מושלם, הוא לא אהב דברים מופשטים.

"מה יש להרחיב? הסנטור החרדי אמר למשלחת מפורשות שהוא נלחם על חירותו של בן דודו, כל עוד לא נתחייב לשחרר את מולי פלד מהכלא לחלוטין לא נקבל מעבר למה שאישורו לנו" חתם משה בריל את דבריו.

"אני לא מבין, אם הוא מהמפלגה השניה שלא בשלטון אך הוא מכתוב לאנשי ה'סטטיט דפרטמנט' (הממשל) כאילו הוא הראש שלהם, כמו תאמר שח"כ מנחם בגין מתנועת החירות יכתוב למפלגת מפא"י מה לעשות" לא הרפה האלוף יערי.

"גם דעתי קצרה ואינה משגת, מה הכוח של אותו סנטור מוזר, אך האם יעזור לנו לומר שהדברים לא בהירים, לכן נתעלם מהמציאות הקשה ונסתבך לחלוטין? ענה במקומו הרמטכ"ל מקלף בחמיצות פנים.

דבריו המפורשים של אותו סנטור חרדי מרגיז שכביכול לא מייצג רשמית את המשלחת היו למעשה התזכורת, מה עומד מולם, יש להם אפשרות להתכחש לסיפור, אבל אז הם יצאו עם רשימה מצומקת יחסית, אין ספק שהם יקבלו על הראש מהשר הממונה עליהם שידוע בעריצותו הרבה, אין לו עכבות להעיף [לא חסרו פרשיות של כל אלו שהתחכמו עמו, איש מהם לא סיים את תפקידו, המכבש שלו רמס אותם כליל, עד שלא נותר מהם זכר בתודעה הציבורית.

"מה אתם אומרים על ההתפתחות הזו?" שאל משה בריל את הנאספים כולו חמיצות, הוא נבחר להיות הקברן של תכונותיו עליה עמל זמן רב, הוא ביקש שהמטכ"ל יכריע בעניין, בסתר ליבו קיווה שרוב הדעות יהיו להתעלם מהסנטור קן לא תיפול האחריות עליו.

המטכ"ל היה כמרקחה, הזעם היה עצום, צעקות מחרשות אוזניים נשמעו מכל עבר, כל אלוף תרם לברברת כדי להגדיל את המהומה, ניכר היה עליהם שמעולם לא נתקלו ב'עסק ביש' מעין זה, כבוד המדינה הושפל עד עפר לעיני אנשי הממשל של ארה"ב, ומי הגורם? מולי פלד נמושה חסרת אחריות שרק הסב צרות לצבא, הפלא העצום היה שפרשיה כה חסויה דלפה לחוץ וחזרה אליהם כבומרנג.

עד עתה חשבו שאיש בעולם כולל התקשורת אינו יודע מאומה מהפרשה ששמה מולי, על כל ההשלכות שלה, הכל היה חסוי מעין אדם, עד שבטווחים היו שניתן לעשות בו כלל העולה על רוחם, עתה מתברר כי הדברים אינם חסויים לחלוטין, יש בוגד מבפנים שהדליף דברים החוצה, קיימת איזו חפרפרת נסתרת בפנים שמגניבה מסמכים מסווגים מתוך המערכת אל מעבר לים.

יותר מדי פרטים הודלפו לאותו סנטור מרגיז [רב נפתלי הרטשטיין] אין ספק שיש לו משתפלים מבפנים, זה אומר שאם ינסו לטאטא את הדברים יהיה אי מי שיוציאם לאור העולם, יתכן שהכל יתפרסם בתקשורת העולמית, זה יעורר התנגדות ציבורית

גדולה, מאסר ללא משפט אינו מקובל בשום מקום דמוקרטי וכדי בזיון וקצף, גם תנועת המלקחיים של הסנטור שסוגרת עליהם מכל כיוון התסיסה את הנוכחים.

"איך מגיבים על כך? האם לנסות להתכחש ולהעמיד פנים כאילו לא היו דברים מעולם, או לרדת מהעץ ולחפש להתפשר לפני שהדברים יצאו בריש גלי והביזיונות יהיו רבים, שלא לומר על העימות עם הזקן? זרק הרמטכ"ל שאלה רטורית.

דעות נזרקו לכאן ולכאן, היו שביקשו להשיב מלחמה שערה לקנא את הכבוד וההדר של המדינה הצינונית שנמצא בסכנה עצומה אם יתייחסו אליה כרפובליקת בנות ממוצעת, רחמנא לשיזבן.

"אסור לוותר, על המשלחת להביע מחאה דרך השגרירות הישראלית, כמו כן אפשר להפריח איומים על הסנטור החדש בכל הצינורות הדיפלומטיים כי ישלם על כך מחיר יקר מאד, הוא יושמץ בתקשורת העולמית כבוגד בעם היהודי שרק טובת הקריירה הפרטית שלו עומדת לנגד עיניו, כמו כן יוכרז עליו בויקוט (חרם) עולמי שיסכן את מעמדו הציבורי ברחבי ארה"ב, הייתה דעת סגן הרמטכ"ל ואלופי שלושת הפיקודים.

"כך גם דעתנו, החרו החזיקו עוד מספר אלופים, הוא לא יוכל להילחם כשמדינה שלימה תתגייס נגדו, נדאג להפיץ פליירים בכל מקום שיספרו עליו כל מיני דברים בלי לפרט, יש לנו כמה מומחים שיודעים את מלאכת השחרת פני יריביהם בלי שאיש יכיר את טביעות אצבעותיהם".

"נכבדי הפלגתם רחוק מאד, יש לכם טעות בכל התפיסה, אמריקה זו לא ישראל, יש לסנטור עוצמה רבה הוא יכול לגייס את כל המפלגה שלו כנגדנו, אי אפשר להסתכסך עם מפלגתו, אי אפשר לדעת מי יהיה הנשיא הבא, אסור לנו לעלות על מוקש רציני זה" הגיב אלוף יגאל אלון.

שעה ארוכה נשמעו דעות לכאן ולכאן, לבסוף הבינו מרביתם שמלחמת יוקרה מסוכנת מאד, אם יתנגדו לסנטור עלולים הם בזמן הקרוב להיקלע לסכנה איומה כשתפרוץ חלילה מלחמה נוספת והם לא יהיו ערוכים כראוי, קצינים בכירים של אמ"ן הביאו תחזיות קודרות ביותר שמלחמה תפרוץ תוך שנה שנתיים, היא תהיה אכזרית ביותר, הצבאות של האויב מתחמשים ללא הרף, קשה לדמיין את הצבא נלחם כנגדם עם נשק מיושן שלא יהיה מתאים מול הנשק המודרני שבידם.

אבל איך נכניעים לתכתיבים מלמעלה? סטירה מצלצלת ליוהרה הצברית שאינה רגילה להיות מושפלת, בפרט על ידי אדם אחד שעושה מהם צחוק.

"מישהו חייב לתפוס פיקוד" שאג האלוף אבירם יערי, אחרת נאבד את כל השליטה שלנו על העסק.

הבלגן היה מושלם, איש לא רצה לתפוס פיקוד מול מוטקה מקלף, הרמטכ"ל הטרי להביע דעה כעת כאילו לומר לו אתה לא שווה כלום. צריכים אחד מחוץ למערכת שלא כפוף תחתיו.

העיניים הופנו אוטומטית אל הרמטכ"ל הקודם רא"ל יגאל ידן, הוא האיש המתאים, הוא לא קורא תיגר כנגד הרמטכ"ל החדש ומאיך הוא גם בעל יוקרה ודעתו נשמעת.

"אתם יודעים מה? אני חושב לומר לאותו סנטור דברים, יש לי הרבה מה לומר לו, אמר בשחצנות יתר, עליכם להשיג לי בדחיפות את הטלפון של אותו מר נפתלי, אל דאגה אכופף לו את הידיים, על הצד הגרוע, אולי אעשה איתו איזו פשרה".

שיחה קשה מאד.

עוד באותו יום השיגו אנשי הרכש את הטלפון של רב נפתלי הרטשטיין, רא"ל יגאל ידן לא בזבז רגע מיותר, הוא התקשר אליו וביקש ממנו לרדת מדרישותיו ההזויות, תמורת זאת יקלו על תנאי כלאו של מולי פלד, למרות חומר עוונותו יתגמשו עמו הוא יועבר לכלא פחות נוקשה, יעוך לו משפט מהיר, הם יאפשרו לו לשכור עו"ד מוצלח שיוכל להקל על עונש המאסר, הוא מוכן לעשות כל מאמץ להשפיע על מערכת המשפט הצבאי שיסתפקו בשנתיים וחצי מאסר בתנאים סבירים, המשפט יהיה זריז מאד, כך יצא מהכלא לא יאוחר מ-3 שנים, בגיל 32 או מעט יותר, עדיין כל העולם עומד בפניו.

"נדמה לי שזו פשרה משמעותית ביותר, כדאי לכם להגיע איתי לעמק השווה" זרק רא"ל ידן קלף מפתח לסנטור.

ברם רב נפתלי הקשיח את עמדתו: נראה לך שאני סוחר בחיי אדם?! מולי-חיים שלום עבר ייסורי שאול בתנאי הכלא, חיי בסכנה איומה, הוא נחלש מאד בשל התנאים הקשים בהם הוא שרוי, כבר עתה הרסו לו את כל חיי, גם אם ישתחרר היום יצטרכו לעמול רבות כדי לשקמו, אם ישהה עוד כמעט שלוש שנים כבר לא יהיה מה לתקן, הוא יהיה שבר כלי חסר תקנה, הלך אין על מה לדון על פחות משחרור "רייטנאו" (הרגע ממש).

"למה אתה כזה קשוח, אתה יודע שאתה משחק עם חיי אדם של כמה מיליוני יהודים שחיים במדינת ישראל?!"

"אני לא רואה את דברך עין בעין, תהיה הגיוני ואל תעמוד איתי על ענייני כבוד, כאן עומדים חיי אדם עכשוויים, מול ספק סכנה שלכם בעתיד הלא קרוב, גם לפי תחזיות אמ"ן מדובר במלחמה שתתרחש בעוד שנתיים שלוש, אם תנהגו באנושיות תהיו ראויים להמשך ההשגחה הפרטית שמלווה אתכם בשמירה שלכם על ארצכם.

הלא תודה שגם אם יהיו לכם את כל הנשק שתבקשו, הנס גדול ביותר, אתם מוקפים משלושה כיוונים במדינות חזקות מאד, אם הם יאחדו כוחות יחד, הם יכולים לכבוש את הארץ תוך יום אחד, כמה חיילים יש לכם? אפילו לא חמישית הכמות שיש להם, האם תוכלו להילחם בו זמנית בשלושה חזיתות ואולי גם עם עירק ולבנון שישלחו את אנשיהם להוסיף על הבעירה, כדי להצליח, עליכם לפתוח ראשונים במערכה ולחסל את כל חייל האויר שלהם (כפי שקרה במלחמת ששת הימים) ובכך תסתכנו בתגובה כלל עולמית שתחרים אתכם כפושעי מלחמה...מצב ביש, מה שתעשו לא יהיה טוב.

אני רוצה לשאול אותך בכנות גנרל נכבד, תן הסבר לחידה ההיסטורית שמטרידה שנים מיליוני מוחות, אך כבשה אחת שורדת מול שבעים זאבים טורפים, במשך אלפי שנים! מי שעוקב אחרי ההיסטוריה של עם ישראל יראה שלא חסרו הזדמנויות שלא יותירו מאתנו שריד ופליט, פרעה מלך מצרים ניסה משך 116 שנים לגזום את האומה היהודית ולהפוך אותה לעם של צמיתים, אחריו המן הרשע הכין תוכנית השמדה מדויקת, אך להרוג את עם ישראל בכל מקום שהוא תוך יממה.

נס ההצלה שהיה לבני ישראל אינו נאמד בכוחניות, למשה רבינו וישראל וכן למרדכי ואסתר לא היו את הכלים להשיב מלחמה שערה, רק דרך תפילה וצומות, הוי אומר שלא הכוח פועל אלא תפילות וצומות שמביאים אלינו קרבת אלוקים ובכך מפר עצת אויבים.

ניקח עתה משל הפוך לחלוטין, מי לנו אומה יותר חזקה מהאומה הרומאית שמשלה על כל העולם משך תקופה של מאות שנים ולבסוף התפוררה לחלוטין, איטליה של היום היא מדינה די חלשה, כך גם אירע למלכויות מצרים אשור בבל פרס ויוון בתקופה הקדומה.

אין צורך ללכת כה רחוק, אנגליה וצרפת הם הדוגמא של הזמנים האחרונים, הם התיימרו למשוך בכל העולם (השמש מעולם לא שקעה על הדגל של בריטניה הכריזו ברהבתנות הבריטים) ומה נותר מהם? גם רוסיה הצארית שמשלה כמעט על חצי עולם כבר איננה בתהילתה, במה שונים היהודים שלא התפוררו למרות שלא היו על אדמתם כמה אלפי שנים??

עליכם להודות שהעם היהודי מושגח מלמעלה ולפיכך הוא שורד את כל הרדיפות משך אלפי שנים, ללא אדמת מולדת וללא צבא הרתעתי, כשהוא מפחד ומפורד בין כל העמים, הוא אמנם סובל רדיפות, אבל הקב"ה לא נותן להם ליפול, תמיד מתרחשים ניסים וק האומה הישראלית שורדת את כל האויבים, אך אמר רבי משה פראגר ז"ל בזמן השואה "מזועזע זיין נאך איבערלעביך אנחנו עוד נשרוד אותם".

זה ההסבר שהצלחתם במלחמת העצמאות מול צבאות שהיו עדיפים ממכם בעשרות מונים, הקב"ה לא רצה שהכבשה האומללה שבאה לארץ ישראל תיטרף על ידי אויביה הרבים, כך יכולתם עם "הדזיקה" (המרגמה הפרימיטיבית שהניסה אלפי ערבים במלחמת השחרור) להבריח את האויבים הרבים, לא אחת כדור אחד שנורה מול המון צמאי דם הניס אותם (ר' אהרן פישור ז"ל הבריח אלפי פורעים שהגיעו עד מאה שיערים בירית כדור אחד) אך זה קרה? פשוט מאד אז היה חן העם בעיני הקב"ה ובשעה כזו גם קלע של חלוק אבנים שירה דוד המלך ע"ה חודר שריון קשקשים והורג את גוליית העוצמתי.

אבל כדי לזכות בהמשך של חיך ממרומים שיגונן עליכם בהמשך דרכיכם, עליכם לשנות את הנוהג הרע שלכם כלפי אחיכם, אתם לא יכולים לרדוף אדם שהיה נאמן לכם ושירת אתכם בחירוף נפש, רק בשביל מעידה שנגרמה על ידי שונאים בנפש שהביאו אותו לעשות את הצעד המטופש, הוא סבל כבר מעל ומעבר בשביל הטעות הזו, עכשיו כדי לכפר על ההתנהגות האכזרית שלכם כנגדו, עליכם לשחררו ללא תנאי, כדי שיוכל להשתקם, גם כך יצטוך לעמול קשות כדי להתבסס מחדש ולפתוח דף חדש בחיים" סיכם רב נפתלי את דבריו.

הטונים עלו וירדו, רא"ל יגאל ידן זעק כנגדו: "מי שמך לאפוטרופוס על כלל ישראל? אתה נוקב חור בספינה שלנו בתוך הים הסוער, זוהי חבלה זדונית שבמקום אחר היו מעמידים אותך מול כיתת יורים במשפט שדה קצוצר".

אך רב נפתלי לא נבהל מהזעקות והאיומים, הוא השמיע בצורה נחרצת את עמדתו:

"ב"ה אני לא נתן ישראלי וכלפי לא חלים הכללים שלכם, לא כדאי לכם לנסות את היכולות של המפלגה הדמוקרטית, היא חזקה מאד, הם יגוננו עלי כנגד כל ניסיון לפגוע בי אישית, לכן עדיף שתחדו מהעץ הגבוה עליו טיפסתם ולעבור לפסים הגיוניים ולוונטיים שיתנו לכם יותר תועלת.

הבה נסכם ברורות, עליכם לשחרר את האסיר מולי פלד, לא יאוחר מג' ימים, עליכם להביא אותו למקום קרוב ביותר למגוריו בירושלים, אתם יכולים להביא אותו למקום באישון ליל ולהיעלם, מצידי תסממו אותו כדי שלא יוכל למסור עליכם שום פרטים, תציידו אותו באביזרים מינימליים, כדי שיוכל כשיתאושש למצוא דרך אך לשוב לבית אמו.

